

Сабрана дела Петра II Петровића Његоша

Горски вијенац

Историјско собитије при свршетку XVII вијека

Сабрана дела Петра II Петровића Његоша

1. Пјесме
2. Луча микрокозма
3. Огледало српско
4. **Горски вијенац**
5. Лажни цар Шћепан Мали
6. Свободијада, Глас каменштака
7. Проза
8. Преводи
9. Писма
10. Биљежница
11. Тестамент
12. Речник мање познатих речи и израза
13. Поговор, Биографија, Библиографија

Сабрана дела приредио: Александар Лазић

Техничка припрема: Предраг Јаничић, Александар Гогић

Веб сајт: www.ppnjegos.com

2024 ©Александар Лазић, Предраг Јаничић, Александар Гогић

Лиценца. Овај електронски материјал заштићен је лиценцом
CC BY-ND (Creative Commons Attribution-NoDerivs):

<https://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/deed.en>

Дозвољено је умножавање и стављање у промет овог материјала на било ком медијуму и у било ком формату, у било које сврхе, укључујући комерцијалне. При сваком коришћењу мора се навести овај извор на одговарајући начин и указати на ову лиценцу, а обавезно је навести ако су направљене било какве измене у материјалу. То се може урадити на било који разуман начин, али не у виду који сугерише да аутори изворног материјала подржавају било које измене или дистрибутера дела. Ако се преуређује, трансформише или надограђује овај материјал, онда није дозвољено његово умножавање и стављање у промет.

Садржај

ПОСВЕТА ПРАХУ ОЦА СРБИЈЕ	4
ЛИЦА	6
СКУПШТИНА УОЧИ ТРОЈИЧИНА ДНЕ НА ЛОВЋЕНУ	8
СКУПШТИНА О МАЛОМЕ ГОСПОЋИНУ ДНЕ НА ЦЕТИЊУ, ПОД ВИДОМ ДА МИРЕ НЕКЕ ГЛАВЕ	14
БАДЊИ ВЕЧЕ	87
Регистар властитих имена	100

.....
.....
.....
.....
.....

25 Покољења дјела суде, што је чије дају свјема!
На Борисе, Вукашине, општа грми анатема,
гадно име Пизоново не см'је каљат мјесецослов,
за Егиста управ сличи гром небесни, суд Орестов.

.....
.....
.....
.....
.....

30 Над свијетлим твојим гробом злоба грдна бљува тмуше,
ал' небесну силну зраку што ћ' угасит твоје душе?
Плачне, грдне помрчине, могу л' оне свјетлост крити?
Свјетлости се оне крију, оне ће је распалити.
Плам ће вјечно животворни блистат Србу твоје зубље,
све ће сјајни и чудесни у вјекове биват дубље.

.....
.....
.....
.....
.....

35 Зна Душана родит Српка ... зна дојити Обилиће;
ал хероје ка Пожарске ... дивотнике ... и племиће,
гле, Српкиње сада рађу! ... Благородством Српство дише! ...
Бјежи, грдна клетво, с рода – завјет Срби испунише!

У Бечу на Ново љето 1847. года.

СОЧИНИТЕЉ

ЛИЦА¹

ВЛАДИКА ДАНИЛО
ИГУМАН СТЕФАН
ЈАНКО ЂУРАШКОВИЋ, сердар
РАДОЊА, сердар
ВУКОТА, сердар
ИВАН ПЕТРОВИЋ, сердар
КНЕЗ РАДЕ, брат владике Данила
КНЕЗ БАЈКО
КНЕЗ РОГАН
КНЕЗ ЈАНКО
КНЕЗ НИКОЛА
ВОЈВОДА ДРАШКО
ВОЈВОДА МИЛИЈА
ВОЈВОДА СТАНКО (Љуб[отињанин])
ВОЈВОДА БАТРИЋ
ТОМАШ МАРТИНОВИЋ
ОБРАД
ВУК РАСЛАПЧЕВИЋ
ВУКОТА МРВАЉЕВИЋ
ВУК ТОМАНОВИЋ
МНОЗИНА
БОГДАН ЂУРАШКОВИЋ
ВУК МИЋУНОВИЋ
ВУК МАНДУШИЋ

¹Лица која у првом издању нису унета у списак: Вук Марковић, сват Црногорац, сват Турчин, војник, други од војниках, један Цуца, ђаче, ђаци, момче. (Прим. прир.)

ВУК ЉЕШЕВОСТУПАЦ
ПОП МИЋО
СЕСТРА БАТРИЋЕВА
ХАЏИ-АЛИ МЕДОВИЋ, кадија
СКЕНДЕР-АГА
МУСТАЈ-КАДИЈА
АРСЛАН-АГА МУХАДИНОВИЋ
ФЕРАТ, зачирски кавазбаша²
РИЏАЛ ОСМАН
ЈЕДНА БАБА

²У већини издања, па и у првом, на овом месту стоји *ФЕРАТ ЗАЧИР, кавазбаша*; А. Младеновић (*Горски вијенац*, Чигоја штампа, Београд, 2001), упоређујући рукопис и прво издање (ово лице изговара само стихове 1016–1023), показује да је заправо реч о *зачирском кавазбаши*: на тим местима стоји *ФЕРАТЪ ЗАЧИР*. – дакле с тачком уместо немог знака њ на крају речи „ЗАЧИР“ (село у Ријечкој нахији). (Прим. прир.)

СКУПШТИНА УОЧИ ТРОЈИЧИНА ДНЕ НА ЛОВЋЕНУ

Глухо доба ноћи, свак спава.

ВЛАДИКА ДАНИЛО (сам собом)

Виђи врага су седам бињишах,
су два мача а су двије круне,
праунука Туркова с Кораном;
за њим јата проклетога кота,
5 да опусте земљу свуголику,
ка скакавац што поља опусти!
Францускога да не би бријега,
аравијско море све потопи!
Сан паклени окруни Османа,
10 дарова му луну ка јабуку.
Злога госта Европи Оркана!
Византија сада није друго
но прђија младе Теодоре;
звизезда је црне судбе над њом.
15 Палеолог позива Мурата
да закопа Грке са Србима.
Своју мисли Бранковић с Гертучом!
Мухамеде, то је за Гертучу!
Сјем Азије, ђе им је гњијездо,
20 вражје племе позоба народе;
дан и народ, како ћуку тица:
Мурат Српску, а Бајазит Босну,
Мурат Епир, а Мухамед Грчку,
два Селима Ципар и Африку,
25 сваки нешто, не остаде ништа!
Страшило је слушат што се ради!
Мален свијет за адова жвала,
ни најест га, камоли прејести!

30 Јанко брани Владислава мртва;
што га брани, кад га не одбрани?
Скендербег је срца Обилића,
ал' умрије тужним изгнаником. –
А ја што ћу, али са киме ћу?
35 Мало руках, малена и снага,
једна сламка међу вихорове,
сирак тужни без нигђе никога!
Моје племе сном мртивијем спава,
суза моја нема родитеља,
40 нада мном је небо затворено,
не прима ми плача ни молитве;
у ад ми се свијет претворио,
а сви људи паклени духови.
Црни дане, а црна судбино!
О кукавно Српство угашено,
45 зла надживјех твоја сваколика,
а с најгорим хоћу да се борим!
Да, кад главу раздробиш тијелу,
у мучењу издишу членови.
Куго људска, да те Бог убије!
50 Али ти је мало по свијета
те си својом злошћу отровала,
но си отров адске своје душе
и на овај камен избљувала?
Мала ли је жертва сва Србија
55 од Дунава до мора сињега?
На трон сједиш неправо узети,
поносиш се скиптром кржавијем;
хулиш Бога с светог олтара,
мунар дуби на крст раздробљени!
60 Али сјенку што му шће тровати
те је у збјег собом унијеше
међу горе за вјечну утјеху
и за спомен рода јуначкога?
Већ је у крв она прекупата
65 стопут твоју, а стотину нашу!
Виђи посла цара опакога,
кога ђаво о свачему учи:
„Црну Гору покорит не могу
ма никако да је сасвим моја;
70 с њима треба овако радити ...“ –

па им поче демонски месија
лажне вјере пружат посланице.
Бог вас клео, погани изроди,
што ће турска вјера међу нама?
75 Куда ћете с клетвом прађедовском?
Су чим ћете изаћ пред Милоша
и пред друге српске витезове,
који живе доклен сунца грије? –
Кад данашњу премислим вијећу,
80 распале ме ужаса пламови:
исклати се браћа међу собом,
а крвници јаки и опаки –
затријеће сјеме у одиву.
Грдни дане, да те Бог убије,
85 који си ме дао на свијету!
Час проклињем лански по сто путах
у који ме Турци не смакоше,
да не варам народње надање.

Вук Мићуновић лежи близу владике; притајио се као да спава, али све чује дивно.

ВУК МИЋУНОВИЋ

Не, владико, ако Бога знадеш!
90 Каква те је спопала несрећа
тено кукаш као кукавица
и топиш се у српске несреће?
Да ли ово светковање није
на кому си сабра Црногорце
95 да чистимо земљу од некрсти?
И без тога ово нам је слава,
на коју се врсни момци купе
способности своје да кушају,
силу мишце и брзину ногах;
100 стријељањем да се надмашају
и сјечењем у опкладу плећах;
да слушају Божју летурђију
и да воде коло око цркве;
да витештвом прса набрецају.
105 То је тамјан свети јунацима,
то гвоздени срца у момцима! –
Тури такве разговоре црне:
људи трпе, а жене наричу!
Нема посла у плаха главара!

110 Ти нијеси саморана глава:
видиш ове пет стотин момчади!
Које чудо снаге и лакоће
у њих данас овђе видијесмо?
Виђаше ли како стријељају?
115 Ка се града вјешто изиграше?
Како хитро грабљаху капице?
Тек што вучад за мајком помиле,
играјућ' се страшне зубе своје
већ умију под грлом острити;
120 тек соколу прво перје никне,
он не може више мировати,
него своје размеће гнијездо:
грабећ сламку једну и по једну
с њом пут неба бјежи цијучући.
125 Све је ово некаква наука!
Без момчади ове те су овђе
шест путах је јошт ов'лико дома;
њина сила, то је твоја сила.
Докле Турци све њих савладају,
130 многе ће се буле оцрнити;
борби нашој краја бити неће
до истраге турске али наше. –
Нада нема право ни у кога
до у Бога и у своје руке;
135 надање се наше закопало
на Косово у једну гробницу.
У добру је лако добро бити,
на муци се познају јунаци!

Изнијели су крсте с Ловћена наврх Црквине, па су по врху сјели. Гађају пушкама и броје колика пута која одјекне.

СЕРДАР ЈАНКО ЂУРАШКОВИЋ

Чудне пушке, ваља мушку главу!
140 Свака наша шест путах одјекне,
а џефердар Томановић-Вука
девет путах једнако се чује.

СЕРДАР РАДОЊА

Видите ли чудо, Црногорци!
Присука сам педесет годинах,
145 на Ловћен сам вазда љетовао,

излазио на ову вршину;
сто путах сам гледао облаке
ђе из мора дођу на гомиле
и прекриле сву ову планину,
150 отисни се тамо али тамо
с сијевањем и с великом јеком
и с ломљавом страшнијех громовах;
сто путах сам овђена сједио
и грија се мирно спрема сунца,
155 а под собом муње и громове
гледа, слуша ђено цијепају;
гледа јеком града стравичнога
ђе с' пода мнош јалове облаци –
ал' овога чуда јошт не виђех!
160 Видите ли, ако Бога знате,
колико је мора и приморја,
равне Босне и Херцеговине,
Арбаније управо до мора,
колико је наше Горе Црне,
165 све је облак притиска једнако,
свуд се чује јека и грмљава,
свуд испод нас муње сијевају,
а нас једне само сунце грије;
и доста је добро примарило
170 ка је ово брдо вазда хладно.

ОБРАД

Виђесте ли чудо и знамење,
ка се двије муње прекрстише?
Једна сину од Кома к Ловћену,
друга сину од Скадра к Острогу,
175 крст од огња жива направише.
Ох, диван ли бјеше погледати!
у свијет га јошт није таквога
ни ко чуо нити ко видио.
Помоз, Боже, јаднијем Србима,
180 и ово је неко знаменије!

ВУК РАСЛАПЧЕВИЋ

На што мјериш џефердаром, Драшко?

ВОЈВОДА ДРАШКО

Хоћах убит једну кукавицу,
а жа ми је фишек оштетити.

ВУК РАСЛАПЧЕВИЋ

Немој, Драшко, тако ти живота!
185 Не ваља се бити кукавица ...
Али не знаш, рђа те не била,
да су оне шћери Лазареве?³

Стаде велика граја наврх Црквине, на сјеверној страни више језера.

СЕРДАР ВУКОТА

Што грајете, који су ви јади?
А ево сте гори него ђеца!

ВУКОТА МРВАЉЕВИЋ

190 Долеће ни јато јаребицах
и свакоју живу ухватисмо;
стога граја стаде међу нама.

СВИ ИЗ ГРЛА ПОВИЧУ:

Пуштите их, аманат ви Божи,
јере их је невоља нагнала,
195 а не бисте ниједну хватали;
утекле су к вама да утеку,
а нијесу да их покољете.

Пуштише јаребице и вратише се с крстима откуда су их и дигли.

³Цара

СКУПШТИНА О МАЛОМЕ ГОСПОЋИНУ ДНЕ НА ЦЕТИЊУ, ПОД ВИДОМ ДА МИРЕ НЕКЕ ГЛАВЕ

Главари су се макли на страну, а народ коло води.

КОЛО

Бог се драги на Србе разљути
за њихова смртна сагрешења.
200 Наши цари закон погазише,
почеше се крвнички гонити,
један другом вадит очи живе;
забацише владу и државу,
за правило лудост изабраше.
205 Невјерне им слуге постадоше
и царском се крвљу окупаше.
Великаши, проклете им душе,
на комате раздробеше царство,
српске силе грдно сатријеше;
210 великаши, траг им се утр'о,
распре сјеме посијаше грко,
те с њим племе српско отроваше;
великаши, грдне кукавице,
постадоше рода издајнице.
215 О проклета косовска вечеро,
куд та срећа да грдне главаре
све потрова и траг им утрије,
сам да Милош оста на сриједи
са његова оба побратима,
220 те би Србин данас Србом био!
Бранковићу, погано кољено,

тако ли се служи отачаству,
тако ли се цијени поштење? –
О Милоше, ко ти не завиди?
225 Ти си жертва благородног чувства,
воинствени гениј свемогући,
гром стравични те круне раздраба!
Величаство витешке ти душе
надмашује бесмртне подвиге
230 дивне Спарте и великог Рима;
сва витештва њина блистателна
твоја горда мишца помрачује.
Шта Леонид оће и Сцевола
кад Обилић стане на поприште?
235 Ова мишца једнијем ударом
престол сруши а тартар уздрма.
Паде Милош, чудо витезовах,
жертвом на трон бича свијетскога.
Гордо лежи велики војвода
240 под кључевма крви благородне,
ка малопред што гордо иђаше,
страшном мишљу прсих надутијех,
кроз дивјачне тмуше азијатске,
гутајућ их ватреним очима;
245 ка малопред што гордо иђаше
к светом гробу бесмртног живота,
презирући људско ништавило
и плетење безумне скупштине. –
Бог се драги на Србе разљути:
250 седмоглава изиде аждаја
и сатрије Српство свеколико,
клеветнике грдне и клевету.
На развале царства јуначкога
засја света Милошева правда,
255 окруни се слава вјековјечно
Милошева оба побратима
и лијепе ките Југовићах.
Српској капи свуд име погибе;
постадоше лафи ратарима,
260 истурчи се плахи и лакоми –
млијеко их српско разгубало!
Што утече испод сабље турске,
што на вјеру праву не похули,

што се не хће у ланце везати,
265 то се збјежа у ове планине
да гинемо и крв проливамо,
да јуначки аманет чувамо,
дивно име и свету слободу.
Све су наше главе изабране,
270 момци дивни, исто ка звијезде,
што су досад ове горе дале –
сви падали у крваве борбе,
пали за чест, име и слободу;
и наше су утирали сузе
275 вјешти звуци дивнијех гусалах.
Просте наше жртве свеколике
кад је наша тврда постојбина
силе турске несита гробница. –
Што је ово ево неко доба
280 те су наше горе умучале,
не разлежу ратнијем клицима?
Почину ни рђа на оружје,
остаде ни земља без главарах;
некршћу се горе усмрђеше,
285 уједно су овце и курјаци,
здружио се Турчин с Црногорцем,
оца риче на равном Цетињу;
смрад ухвати лафа у кљусама,
затрије се име црногорско,
290 не остаде крста од три прста!

ВОЈВОДА МИЛИЈА

Чујете ли коло како пјева,
ка је она пјесна изведена?
Из главе је цијела народа.
И имају разлог Црногорци
295 на нас дићи проклету гомилу.
Не смијемо ништа започети
што би народ к витештву зажегло,
што би свете кости прађедовске
огрануло, да у гроб играју;
300 а ка гуске све нешто ћукамо.
Удри врага, не остав' му трага,

али губи обадва свијета!

ВОЈВОДА СТАНКО (ЉУБОТИЊАНИН)

Имаш разлог, војвода Милија!
И дабогда траг нам се затр'о⁴
305 кад под овом живјели марамом!
Што ће ђаво у кршћену земљу?
Што гојимо змију у њедрима?
Каква браћа, ако Бога знате,
када газе образ црногорски,
310 када јавно на крст часни пљују!

СЕРДАР ИВАН

Што би ово те јошт не дођоше
Озринићи, наши крајичници?
А без њих се пословат не може,
наједно се боље разбирамо.

ВОЈВОДА МИЛИЈА

315 Отишли су на станак Турцима
да некакво робље мијењају;
ема сам им посла поклисара:
тек се врате да овамо иду,
да хитају да не дангубимо,
320 е овоме већ трајања није.

Дођоше и Озринићи.

ВУК ТОМАНОВИЋ

Које јаде дангубите, људи?
Погибосмо овђе чекајући,
нестаде ни арча у торбице,
а духана неста у тобоце;
325 врат искривих уз поље гледећи
да ако се низ њег' помолите.

СЕРДАР ВУКОТА

Хитали смо да пријед дођемо,
ма никако не могасмо брже;
но Пециреп и стари Балета

⁴У првом издању уместо *затр'о* стоји *затро*; овде прихваћена интервенција А. Младеновића да би стих био потпун (слично као *утр'о* у стиху 210). (Прим. прир.)

330 сакупили двадест тридест других,
па у Дугу с четом западнули,
дочекали карван од Никшићах,
покољи се на друм са Турцима,
чetrнаест посјечи Тураках
335 и узми им седамдесет коњах
и двије три ухвати робиње.
Па ни дође књига од Никшићах
и у књизи десет побратимствах
на Пољане да се састанемо,
340 да им дамо робје на откупе;
па смо били на станак Турцима,
стога смо се мало задоцнили.

КНЕЗ БАЈКО

Што збораше Хамза и Никшићи?
Шћаше ли им мила вјера бити
345 да издижу мирно у Рудине?

СЕРДАР ВУКОТА

То знаш, Бајко, би им мила била,
од добра се јошт бјежало није;
ка не желе Турци добровоање,
да у миру раширују овце?

КНЕЗ РОГАН

350 Ријечања би ли међу вама
око робља ал' око другога?

КНЕЗ ЈАНКО

Би, Рогане, грдна разговора!
Да ли не знаш Турке од Никшићах?
У малу се длаку не искласмо,
355 да пас пасу довијек кажује
за крваво наше саставање.

ВУК МАРКОВИЋ

А с часа се то мало свадисте?

Ко најпрви смути на састанку?

КНЕЗ ЈАНКО

Ка из руге то би у почетку:
360 Вук Мандушић и Вук Мићуновић
започеше с Хамзом капетаном
око вјере нешто поповати.
Док одједном они загустише,
уљегоше у крупне ријечи;
365 рече Хамза Мићуновић-Вуку:
„Ја сам бољи, чуј, влаше, од тебе,
боља ми је вјера него твоја;
хата јашем, бритку сабљу пашем,
капетан сам од царева града,
370 у њем владам од триста годинах,
ђед ми га је на сабљу добио
ђе су царство сабље дијелиле,
те му трагу оста за господство.“
Распали се Мићуновић Вуче,
375 па се Хамзи попримаче близу:
„Какво влаше, крмска потурице!
Ђе издајник бољи од витеза?
Какву сабљу кажеш и Косово?
Да л' на њему заједно не бјесмо,
380 па ја рва и тада и сада,
ти издао пријед и послјед,
обрљао образ пред свијетом,
похулио вјеру прађедовску,
заробио себе у туђина?
385 Што се хвалиш градом и господством –
сви градови што су до нас турски,
јесам ли их опсуо мраморјем,
те нијесу за људе градови,
но тавнице за невољне сужње?
390 Бич сам Божи ја сплетен за тебе,
да се стављаш што си урадио!“

МНОЗИНА

Мићуновић и збори и твори!
Српкиња га јошт рађала није

од Косова, а ни пријед њега!

КНЕЗ ЈАНКО

395 Јошт нијесам лијепо казао
 око шта се на станак покласмо.
 Утркмисмо Вука с капетаном. —
 Знате нашу момчад озринићку:
 ђе год дођу, свуд замећу шалу.
400 Враг донио на састанак бјеше
 и старога оцу Брунчевића,
 и у њега некаква шишана,
 лакат у њој бјеше ал' не бјеше;
 објесио пушку о рамену,
405 па чепука тамо и овамо
 по пољани као сви остали;
 а одовуд неки од нашијех
 умимогред покрај оце мини
 и тисни му од лакта рожину
410 његовојзи у грлић шишани.
 Боже један! три стотине других,
 све попада мртво од смијеха,
 а оца се чуди шетајући
 што се ради од толико људих;
415 докле виђе у пушку рожину.
 Ту се одмах помутисмо грдно,
 побисмо се огњем из пушака;
 направисмо петнаест носилах,
 шест нашијех, девет њиховијех.

БОГДАН БУРАШКОВИЋ

420 Вријеме је да се окупимо,
 вријеме је да што углавимо!
 Наш се поса свуда проћукао;
 кад опазе браћа некршћена,
 неће они ка ми растезати.

СЕРДАР РАДОЊА

425 Свак је доша ко је од потребе,
 ал' нијесу пет Мартиновићах,
 и није им без неке невоље,

а без њих се никако не може.

КНЕЗ БАЈКО

Хајте, људи, да што послујемо
430 али дома хајте да идемо,
да се с нама ђеца не ругају;
па с Турцима како који може,
а ја знадем, ђе ми шаке падне.
А ево смо као они миши
435 те за мачку звоно приправљаху.

Дођоше Мартиновићи.

ВУК МИЋУНОВИЋ

Ево и ви! Већ се начекасмо!
А ево се, људи, окупљамо
ка сватови пјани што се прича.
То је вама доиста срамота,
440 јер је вама понајближе доћи!

ТОМАШ МАРТИНОВИЋ

Немој, Вуче и остала браћо!
давно бисмо на састанак дошли,
но се нешто ружно догодило,
те смо ви се мало одоцнили.

КНЕЗ РОГАН

445 Је ли вино госте посвадило,
ка је вама ово крсно име?

ТОМАШ МАРТИНОВИЋ

Није свађе међу госте било,
но ни Турци жену уграбише.

ВУК МИЋУНОВИЋ

Какву жену, ругаш ли се збиља?
450 Дану причај што се догодило;
а не бој се, свак ће те слушати,
такве после свако радо слуша.

ТОМАШ МАРТИНОВИЋ

Причаћу ви за тога ђавола.

455 Ми играсмо у колу с гостима,
ређасмо се наоколо вином,
докле пушка извише Пиштета⁵
пуче једна, и човјек покличе:
„Ко је витез, ко је добри јунак!
поведе се робље црногорско!“
460 Покличи се оној наругасмо:
какво робље сасред Горе Црне?
Пјан, рекосмо, па мисли да поје.
Докле двије једна иза друге:
цик! цик! опет, издушит не даше;
465 и кликује човјек као пријед.
Оно није без некакве муке!
Уграбисмо пушке, потрчасмо.
Кад онамо, имаш што виђети:
Мујо Алић, турски кавазбаша,
470 одвео нам Ружу Касанову
и утека с братом најмлађијем.
Ево има више но година
отка нешто међу собом главе;
али ко би мога помислити
475 да ће узет Српкиња Турчина?

КНЕЗ РОГАН

Ћуд је женска смијешна работа!
Не зна жена ко је какве вјере;
стотину ће промијенит вјерах
да учини што јој срце жуди.

ТОМАШ МАРТИНОВИЋ

480 Нијесам ви све јошт исказао.
Куку оној души задовијек
те је Ружи нарок изгубила,
те је дала Ружу за Касана,
затворила вилу у тавницу,
485 јер је Касан брука неваљала.
И чујте ме добро, Црногорци:
траг по трагу мени погинуо,
да је бјеше Србин уграбио,
ако хођах главе обратити,
490 та невоља како ме бољела!

⁵Вода

Ема кад чух е оде у Турке,
већ куд камо не би размицања,
но за њима у поточ пођосмо.
На Симуњи⁶ стигосмо сватове,
495 те убисмо обадва Алића,
а кроз Турке несрећну невјесту.
Ту смо грдно образ оцрнили
и од Бога дио изгубили.

КНЕЗ ЈАНКО

Боже драги, чудна договора!
500 Би ли ово ђеца пословала?
Не смијемо чинит што чинимо,
не смијемо јавит што је јавно;
неке мисли на врат товаримо
ка да посла до мислит немамо,
505 ка да чинит што треба не знамо.
Кад сам годе много размишљава,
вазда ми се поса повукова:
ко разгађа, у нас, не погађа.

Владика Данило виђе да су се окупили сви, па и он изиде међу њих.

ВУК МИЋУНОВИЋ

Не држи нас овако, владико,
510 но отршај оволико људства!
Свако гледа што ће чут од тебе,
а ти си се нешто замрсио:
нит' што збориш нити нас отршаш,
у образ си као земља доша,
515 сам се шеташ пољем без никога,
нит' што једеш нити заспат можеш;
крупно нешто учиш у памети,
– збили ти се снови на Турчина! –
а ја зебем од много мишљења.

ВЛАДИКА ДАНИЛО

520 Слушај, Вуче и остала браћо!
ништа ми се немојте чудити
што ме црне растезају мисли,
што ми прса кипе са ужасом.

⁶Гора

Ко на брдо, ак' и мало, стоји
525 више види но онај под брдом –
ја повише нешто од вас видим,
то је срећа дала ал' несрећа!
Не бојим се од вражјега кота,
нека га је ка на гори листа,
530 но се бојим од зла домаћега.
Бијесна се братства истурчила;
тек домаће нападнемо Турке,
свој својега никад пуштат неће,
разлучи се земља на племена,
535 крвава се исклати племена,
враг ђаволу доћи у сватове
те свијећу српску угасити!
Зло се трпи од страха горега!
Ко се топи хвата се за пјену;
540 над главом се надодају руке!

КНЕЗ РАДЕ (брат владичин)

Што се мрчи када коват нећеш?
Што збор купиш кад зборит не смијеш?
Приђе си им с коца утекао⁷,
дабогда им скапа на ченгеле!
545 Жалиш нешто, а не знаш што жалиш;
с Турцима ратиш, а Турке својакаш,
домаћима тобож да с' умилиш;
а једнако, немој се варати,
како би им запа да те могу,
550 главу би ти онај час посјекли
ал' ти живу руке савезали,
да те муче, да срце насладе.
Врана врани очи не извади;
брат је Турчин свуд један другоме.
555 Него удри докле махат можеш,
а не жали ништа на свијету!
Све је пошло ђавољијем трагом,
заудара земља Мухамедом.

ВОЈВОДА БАТРИЋ (кнезу Раду)

Имаш разлог, али не толико.
560 То се могло све љепше казати,

⁷Турцима

да му тако ране не вријеђаш
и грком га не отрујеш тугом.

Сви муче, нико ни у нос.

КОЛО

Чашу меда јошт нико не попи,
што је чашом жучи не загрчи;
565 чаша жучи иште чашу меда,
смијешане најлакше се пију.
Бег Иван бег, јуначко кољено,
бораше се као лаф с Турцима
на све стране у горе кржаве.
570 Полу земље Турци му узеше,
но пошто је сву облише крвљу
и пошто му брата изгубише,
змаја љута војводу Уроша,
на широком пољу Ђемовскоме.
575 Жали Иван брата јединога:
жалије му војводе Уроша
но обадва да изгуби сина,
жалије му војводе Уроша
но сву земљу што је изгубио,
580 жалије му војводе Уроша
него очи да је изгубио;
да би очи за брата Уроша! –
Јунаку се чешће путах хоће
ведро небо насмијат грохотом:
585 Иван чашом наздрави освете,
светим пићем Богом закршћеним.
Б'јеле власе низ плећи просуо,
б'јела брада вије до појаса,
руке старе, у њих мач и копље,
590 кржаве му руке и оружје,
кораџима броји турско трупје,
скаче старац како хитро момче.
Боже драги, да га сан не вара
те овако старац узлетио?
595 Срећа се је стара пробудила:
у Каруче, на крају Црмнице,
од петнаест хиљадах Тураках
не пуштише жива ниједнога;
и данас је побјено мраморје

600 дивне славе Црнојевић-кнеза.
Бог да прости Урошеву душу,
красне жртве што јој учинише!

ВУК МИЋУНОВИЋ

Без муке се пјесна не испоја,
без муке се сабља не сакова!
605 Јунаштво је цар зла свакојега –
а и пиће најслађе душевно,
којијем се пјане покољења.
Благо томе ко довијек живи,
имао се рашта и родити!
610 Вјечна зубља вјечне помрчине
нит' догори нити свјетлост губи.

ВЛАДИКА ДАНИЛО

(међу свима као да је сам)

Ђе је зрно клицу заметнуло,
онде нека и плодом почине;
је ли инстинкт ал' духовни вођа,
615 овде људско запире познање!
Вук на овцу своје право има
ка тирјанин на слаба човјека;
ал' тирјанству стати ногом за врат,
довести га к познанију права,
620 то је људска дужност најсветија!
Ако сабљу пољубиш крваву
и запловиш у ноћне валове,
сљедује ти праху светковање.
Жрец Европе с светог амвона
625 хули, пљује на олтар Азије;
ломи тешки топуз азијатски
свете куле под сјен распјатија.
Крв праведна дими на олтаре,
ћивоти се у прах развијаше.
630 Земља стење, а небеса ћуте!
Луна и крст, два страшна симбола –
њихово је на гробнице царство;
сљедоват им ријеком крвавом
у лађици грдна страданија,
635 то је бити једно или друго.
Али хула на свештени ћивот

који га је млеко одранио –
то ми прса у тартар претвара.
Чвор не треба на праву младику,
640 што ће луна на крст страданија,
што л' бијела сунцу на зјеницу? –
Вјеро права, кукавна сирото!
Страшно племе, доклен ћеш спавати?
Неки један, то је ка ниједан,
645 нако да је више мученија.
Вражја сила одсвуд оклопила;
да је игђе брата у свијету
да пожали, ка да би помога.
Помрчина нада мног царује,
650 мјесец ми је сунце заступио.
Ух, што мислим, куд сам запливао?
Младо жито, навијај класове,
пређе рока дошла ти је жњетва!
Дивне жртве видим на гомиле
655 пред олтаром цркве и племена,
чујем лелек ће горе пролама.
Треба служит чести и имену!
Нека буде борба непрестана,
нека буде што бити не може,
660 нек ад прождре, покоси сатана!
На гробљу ће изнићи цвијеће
за далеко неко покољење!

СЕРДАР ВУКОТА

Бог са нама и анђели Божи!
А ево си удрио, владико,
665 у некакве смућене вјетрове,
ка о марчу кад удри вјештица
ал' у јесен мутну вједогоња.

Владика се трза као иза сна.

ВЛАДИКА ДАНИЛО

Удри за крст, за образ јуначки,
ко гођ паше свијетло оружје,
670 ко гођ чује срце у прсима:
хулитеље имена Христова
да крстимо водом али крвљу!
Тријебимо губу из торине!

675 Нек пропоје пјесна од ужаса,
олтар прави на камен крвави!

*Сви главари скоче на ноге с великом грајом:
Тако, већ никако!*

ВЛАДИКА ДАНИЛО

Не ... не ... сјед'те да и јошт зборимо!
Ја бих, браћо, с општег договора
да главаре браће истурчене
дозовемо на општем скупу,
680 да им дамо вјеру до растанка,
еја би се како обратили
и крвави пламен угасили.

СЕРДАР ЈАНКО

Хајд, владико, и то обидимо,
ма залуду, на ти Божју вјеру!
685 Што се црним задоји ђаволом,
обешта се њему довијека,
Они ће нам и без вјере доћи,
међу нама стати, надебљати –
какве су ти они поглавице,
690 називљу се цареви синови!

Отправише три четири друга да позову на скуп турске поглавице.

КОЛО ПОЈЕ:

Љута клетва паде на изрода!
Прокле мати од невоље сина,
те књегиња Иванбеговица,
прокле Мара свог сина Станишу,
695 прогризе јој сису у посање,
рајско пиће просу у њедрима.
Стиже ђецу родитељска клетва!
Станиша је образ оцрнио,
похулио на вјеру Христову,
700 на јуначко племе Црнојево,
обука се у вјеру крвничку
и братске је крви ожеднио.
Грдне треске поврх Љешкопоља:
два се брата боре око вјере,
705 а око њих хиљаде ратниках!
Стиже сина матерна клетва,

погибе му војска сваколика;
бјежи Станко управ Бајазиту,
да с њим једе маџарске носове.
710 О гњијездо јуначке слободе,
често ли те Бог нагледа оком,
много ли си муке пренијело,
много ли те чекају побједе!

Дођоше поглавице турске, около седам осам, и посједаше с Црногорцима. Сви муче и гледају преда се.

КНЕЗ ЈАНКО

Које сте се јаде скаменили?
715 Што разговор какав не почнете,
но поспасте и позамрцасте?

ХАЦИ-АЛИ МЕДОВИЋ, КАДИЈА

Баш аферим, кнеже озринићки!
Ја ћу почет, када други неће.
Стотина се скупило главарах,
720 нас Тураках и Црногорацах;
ја знам дивно што смо окупљени:
да миримо крви међусобне.
Него хајте, од земље главари,
међу собом да начин видимо
725 и смиримо двије породице,
Велестовце и Турке ћеклићке,
па Бајице и братство Алиће,
да радимо да их помиримо
ал' од мира вјеру ухватимо.
730 Ја ћу први поћи пред кумама,
ја за главе братско мито дати.
Тек смиримо, динар прекинимо
и крвнице пушке објесимо!

КНЕЗ РОГАН

Ефендија, ти не угонета
735 око шта се ово окупило,
но си с краја почео тањега.
А мудар си и књижевник, кажу,
учио си књигу у Цариград,
не некакву ћабу притврдио;
740 али ти се јошт хоће памети –

потежа је ова наша школа.

Мучи опета свак и гледа преда се.

ВЛАДИКА ДАНИЛО

Боже драги, који све управљаш,
који сједиш на престол небесни
те могућим зажижеш погледом
745 сва свијетла кола у простору;
ти, који си развија прашину
испод твога трона свијетлога
и назва је твојим мировима,
те си прашак сваки оживио,
750 насија га умнијем сјеменом;
ти, те књигу држиш миробитну,
у коју су судбе уписате
мировима и умним тварима,
који си се милосно склонио
755 дјејателне оживит членове
малом мраву ка гордоме лафу –
проведри ми више Горе Црне,
уклон' од ње муње и громове
и смућени облак градоносни!
760 Да, нијесу ни криви толико;
премама их невјера на вјеру,
улови их у мрежу ђавољу.
Што је човјек? Ка слабо живинче!

(Погледају се Турци испод очих.)

Мед за уста и хладна приоња,
765 а камоли млада и ватрена!
Слатка мама, но би на удицу:
„Пиј шербета из чаше свечеве,
ал' сјекиру чекај међу уши!“
Страх животу каља образ често;
770 слабостма смо земљи привезани,
ништава је, него тврда веза.
Али тице те су најслабије
лови свјетлост лисичијех очих,
него орла кријући гледају.
775 За врснијем братом али сином
пусти гласи милост утроструче;
нађено је драже негубљена;
иза туче ведрије је небо,

780 иза туге бистрија је душа,
иза плача веселије појеш.
Ох, да ми је очима виђети
Црна Гора изгуб да намири!
Тад би ми се управо чинило
785 да ми св'јетли круна Лазарева,
е слетио Милош међу Србе;
душа би ми тада мирна била
како мирно јутро у прољеће,
кад вјетрови и мутни облаци
дријемају у морској тавници.

Турци се мрко погледују.

СКЕНДЕР-АГА

790 Ја се чудим, лијепе ми вјере,
какав даваш приговор, владико!
Видије ли суда од два пића,
али капе за по двије главе?
Мањи поток у виши увире,
795 код увора своје име губи,
а на бријег морски обојица.
Оли челе хватат у капицу
да уљаник у гори заметнеш?
Нико меда отле јести неће!
800 Гониш камен бадава уз гору!
Старо дрво сломи, не исправи!
И звјерад су исто као људи,
род свакоји своју вјеру има;
за кокошку и орла не питам,
805 но што стрепи лаф од гуске, кажи?

КНЕЗ РОГАН

 Ја се овој и чудим работи:
 поп грешника за грехове пита,
 да га ђаво није превластио,
 а ђавола јошт нијесам гледа
810 да се попу исповиједао!

КНЕЗ ЈАНКО

 Кад ме жена пита ђе сам био,
 казаћу јој да сам со сијао;

куку њојзи ако не вјерова!

КНЕЗ БАЈКО

815 Сад ми паде на ум она прича
кад онога из јаме вадише:
по му лица црно, по бијело.

ОБРАД

Улеће ми једна муха у нос,
штета ће ме нечесова наћи.

ВУК РАСЛАПЧЕВИЋ

820 Како су ме длани засврбили,
да се хоће ко ђе посвадити,
бисмо глобе големо узели.

ВОЈВОДА МИЛИЈА

Тешке пушке, игђе ли икога!
Ка је носиш, Бог-ти-братска, Станко?

ВОЈВОДА СТАНКО

825 Теке, брате, што се дерем њоме,
ево неко доба не ваља ми.

СЕРДАР ЈАНКО

830 Како сам се синоћ исмијао!
У кућу ми однекуд дођоше
два момчета те красна бјеличка;
почеше се шалит ка умију:
како су им неки од старијех
оградили негђе воденицу
ђе нити је сплаке ни потока;
кад пригради, спази се за воду!

ВУК МАНДУШИЋ

835 Бјеше ми се снаха помамила,
без путах је ништа одржати!
Отвара' јој књиге на пророке,
неки каже: „На сугреб је стала“,
неки каже: „Сплеле је мађије“.
Свуд је води по манастирима

840 и чита' јој масла и бденија;
куми врага у све манастире
да остави снаху Анђелију,
куми врага – ништа не помаже!
Те ја узми троструку канџију,
845 ужени јој у месо кошуљу:
враг утече некуд без обзира,
а оздрави снаха Анђелија.

ВОЈВОДА БАТРИЋ

Турци браћо, – у кам ударило! –
што ћемо ви крити у кучине?
850 Земља мала, одсвуд стијесњена,
с муком један у њој остат може
какве силе пут ње зијевају,
за двострукост ни мислит не треба!
Но примајте вјеру прађедовску,
855 да бранимо образ отачаства.
Ћуд лисичја не треба курјаку!
Што јастребу оће наочали?
Но ломите мунар и џамију,
па бадњаке српске налагајте
860 и шарајте ускрсова јаја,
часне двоје постах да постите;
за остало како вам је драго!
Не шћесте ли послушат Батрића,
кунем ви се вјером Обилића
865 и оружјем, мојијем уздањем,
у крв ће нам вјере запливати,
биће боља која не потоне!
Не сложи се Бајрам са Божићем!
Је л' овако, браћо Црногорци?

СВИ ИЗ ГЛАСА:

Тако, већ никако!

МУСТАЈ-КАДИЈА

870 Што зборите? јесте ли при себи?
Трн у здраву ногу забадате.
Каква јаја, посте и бадњаке
ви на праву вјеру товарите?
Рад ноћи се зубље увијају,

875 али што ће у сунчане зраке?
Алах, море, мудра разговора!
Крст и некрст све им је на уста;
снијевају што бити не може.
Богу шућур, двјести су годинах
880 отка паћи вјеру прихватисмо,
измећари дину постадосмо.
Ћабо света, нема у нас хиле!
Што ће слабо раскршће липово
пред остротом витога челика?
885 Светац прави махне ли топузом,
од удара заигра му земља
како празна поврх воде тиква.
Мало људство, што си засл'јепило?
Не познајеш чистог раја сласти,
890 а бориш се с Богом и с људима,
без надања живиш и умиреш –
крсту служиш, а Милошем живиш!
Крст је ријеч једна сухопарна,
Милош баца у несвијест људе
895 ал' у пјанство неко прећерано.
Више ваља дан клањања један
но крштења четири године. –
О хурије очих плаветнијех
те мислите са мном вјековати,
900 ђе та сјенка, што је дићи може,
да ми стане пред вашим очима?
пред очима које стријељају,
које камен могу растопити,
а камоли слабога човјека,
905 рођенога да се од њих топи;
пред очима воде пребистрене,
ђе у двије свештене капљице
предјел шири видиш Божје силе
но с планине у прољетње јутро
910 што га видиш над бистром пучином!
О Стамболе, земаљско весеље,
купо меда, горо од шећера,
бањо слатка људскога живота,
ђе се виле у шербет купају;
915 о Стамболе, свечева палато,
источниче силе и светиње,

Бог из тебе само бегенише
чрез Пророка са земљом владати;
што ће мене од тебе одбити?
920 Сто путах сам у мојој младости
из миндера у зору хитао
на твој поток бистри и чудесни,
над којијем огледујеш лице
љепше сунца, зоре и мјесеца.
925 У небу сам, у мору, гледао
твоје куле и остре мунаре,
с којих су се к небу подизали
у свануће, у дивну тишину,
хиљадама свештени гласови,
930 гласећ небу име свемогуће,
земљи име страшнога Пророка.
Каква вјера да се с овом мјери,
какав олтар ближе неба стоји?

КНЕЗ ЈАНКО

Ефендија, овако ти хвала!
(подиже капу)
935 Лијепу ни ишчита предикку:
што тражили, оно смо и нашли!

ВУК МИЋУНОВИЋ

Крст и топуз нека се ударе,
коме прсне чело, куку њему!
Јаје здраво добије сломјено!
940 Што узмогнем, чућете хоћу ли.

КНЕЗ ЈАНКО

Ема нећу, Божја ви је вјера,
више слушајте оце у Ћеклиће
ђе гугуће сврх оне стуглине
ка јејина сврх труле буквине!
945 Кога зове уз оне главице
свако јутро како зора сине?
Ја мним га је доиста дозвоао!
Јер ми није лакши, што ћу крити,

него да ми на врх главе стоји.

КНЕЗ РОГАН

950 Лијево ми ухо сад запоја,
 ја се надам веселоме гласу.

ВУК МАНДУШИЋ

Дану, Бајко, пухни ми у око,
јере ми се грдно натрунило.

СЕРДАР ЈАНКО

Укрешите који да пушимо;
955 то је душа вјери Пророковој;
 неће бити жао ефендији.

ТОМАШ МАРТИНОВИЋ

Гавранови грачу и бију се,
цијене ће брзо меса бити!

ВУКОТА МРВАЉЕВИЋ

Не прелаз' ми преко пушке, Бајко,
960 но се натраг преко ње поврати!

ВУК МИЋУНОВИЋ

(шапти на ухо сердару Јанку)

Овај држи за реп аџи-Аџа,
и пуштит га задовијек неће,
док погине кучка али жрвни.

СКЕНДЕР-АГА

(види Вука ђе шапти, није му мило)

Што је ово, браћо Црногорци?
965 Ко је овај пламен распалио?
 Откуд дође та несрећна миса
 о превјери нашој да се збори?
 Нијесмо ли браћа и без тога,
 у бојеве јесмо ли заједно?
970 Зло и добро братски дијелимо.
 Коса млада на гробље јуначко

сипље ли се булах ка Српкињах?

СЕРДАР ВУКОТА

О проклета земљо, пропала се!
Име ти је страшно и опако.
975 Или имах⁸ младога витеза,
уграбиш га у првој младости;
или имах чојка за човјество,
свакога ми узе приђе рока;
или имах китнога вијенца
980 који круни чело невјестама,
пожњеш ми га у цв'јету младости.
У крв си се мени претворила!
Истина је, ово није друго
до гомиле костих и мраморах
985 на којима младеж самовољна
показује торжество ужаса.
О Косово, грдно судилиште,
насред тебе Содом запушио!

ВУК МИЋУНОВИЋ

Пи, сердаре, грдна разговора!
990 Што су момци прсих ватренијех,
у којима срца претуцају
крв уждену пламеном гордошћу –
што су они? Жертве благородне
да прелазе с бојнијех пољанах
995 у весело царство поезије,
како росне свијетле капљице
уз веселе зраке на небеса.
Куд ће више бруке од старости!
Ноге клону, а очи издају,
1000 узблуту се мозак у тиквини,
пођетињи чело намрштено,
грдне јаме нагрдиле лице,
мутне очи утекле у главу,
смрт се гадно испод чела смије
1005 како жаба испод своје коре.
Што спомињеш Косово, Милоша,
сви смо на њем срећу изгубили;

⁸У првом издању уместо *имах* стоји *имам*; Р. Драгићевић је уочио да у рукопису стоји *имах*, што је прихватио и А. Младеновић. (Прим. прир.)

ал' су мишца име црногорско
ускрснули с косовске гробнице
1010 над облаком, у витешко царство,
ђе Обилић над сјенима влада.

СЕРДАР ИВАН ПЕТРОВИЋ

С Мухамедом и глупост у главу!
Тешко, Турци, вашијем душама,
што облистете земљу њеном крвљу!
1015 Малене су јасли за два хата.

ФЕРАТ, ЗАЧИРСКИ КАВАЗБАША

Јок, сердаре, не угађеш путем!
Вјера турска поднијет не може
да се хаба докле глава скочи.
Иако је земља поузана,
1020 двије вјере могу се сложити,
ка у сахан што се чорбе слажу.
Ми живимо као досад братски,
па љубови више не требује.

КНЕЗ ЈАНКО

Бисмо, Турци, али се не може;
1025 смијешна је ова наша љубав:
гдно нам се очи сусретају,
не могу се братски погледати,
но крвнички и некако дивље;
очи зборе што им вели срце.

ВУК МАНДУШИЋ

1030 Глете, људи, лијепа сарука!
Ђе га купи, ага, аманати?

АРСЛАН-АГА МУХАДИНОВИЋ

Нијесам га, Вуче, куповао,
но ми га је везир поклониио
кад сам љетос у Травник ходиио.

ВУК МАНДУШИЋ

1035 Љубови ти, набави ми такви;

даћу вола за њега из јарма.

АРСЛАН-АГА МУХАДИНОВИЋ

Ја ћу ти га поклонити, Вуче,
тек ако ћеш да се окумимо;
мило ми је с таквијем јунаком.

ВУК МАНДУШИЋ

1040 Нема кумства без крштена кумства,
ако хоћеш и четвороструко.

АРСЛАН-АГА МУХАДИНОВИЋ

Шишано је исто ка кршћено.

ВУК МАНДУШИЋ

Кум ћу бити, а прикумак нигда!

Велика граја и правдање међу Турцима и Црногорцима него мудрији раздвајају да се не покољу. Све умуча, нико ништа.

КОЛО

1045 Три сердара и два војеведе
са њихово триста соколовах,
соко Бајо су тридест змајевах
мријет неће док свијета траје:
дочекаше Шенђера везира
уврх равне горе Вртијелке
1050 и клаше се љетни дан до подне.
Не кће Србин издати Србина
да га свијет мори пријекором,
траг да му се по прсту кажује
ка невјерној кући Бранковића,
1055 но сви пали један код другога,
пјевајући и Турке бијући.
А тројица само претекоше
под гомиле мртвијех Тураках –
рањене их Турци прегазили.
1060 Дивне смрти, просто им млијeko!
Јунацима Бог ће учинити
спомен души а прекаду гробу!
Три хиљаде момка једнакога
на Шенђера удрише везира
1065 приђе зоре на поље крстачко.

Прегатоцу Бог даје махове:
раскрхаше силу Шенђерову!
Благо томе ко се ту нагнао,
већ га ране не боле косовске,
1070 већ Турчина ни за што не криви.
Витезови Срби вртијељски
луча ће се вазда призирати
на гробницу вашу освештену!

Доходе десет кавазах из Подгорице од везира новог, који облази царство и дају владици Данилу писмо. Владика га чита замишљен.

ВОЈВОДА БАТРИЋ

Каж', владико, што ти везир пише;
1075 већ нећемо да се крије ништа,
сви ако ће окрилатит Турци!

ВЛАДИКА

(чита писмо од ријечи до ријечи)

„Селим везир, роб роба свечева,
слуга брата сунца свијетскога⁹,
а посланик од све земље цара.
1080 На знање ви, главари с владиком:
Цар од царах мене је спремио
да облазим земљу свуголику,
да уредбу видим како стоји,
да се вуци не преједу мяса,
1085 да овчица која не занесе
своје руно у грм покрај пута,
да подстрижем што је предугачко,
да одлијем ђе је препунано;
да прегледам у младежи зубе
1090 да се ружа у трн не изгуби,
да не гине бисер у буниште,
и да раји узду попритегнем,
е је раја ка остала марва.
1095 Па сам чуо и за ваше горе;
породица света Пророкова
зна јунаштву праведну цијену.

⁹Р. Драгићевић сматра да је синтагма *сунца свијетскога* штампарска грешка која се „стално провлачила од 1847“ и да је исправно *сунца свијетлога*, како стоји у рукопису. Могућност да је сам Његош био коректор *Горског вијенца* и употреба *сунца св'јета* у значењу *султан* (*Свободијада*, Пјесма друга, стих 109) определили су нас да не мењамо текст првог издања. (Прим. прир.)

Лажу људи што за лафа кажу
да се миша и најмање боји.
Хајте к мени под мојим шатором,
1100 ти, владико, и главни сердари,
само да сте цару на бјељеу,
за примити од мене дарове,
па живите као досле што сте.
Јаки зуби и тврд орах сломе;
1105 добра сабља топуз иза врата,
а камоли главу од купуса.
Шта би било одучити трске
да не чине поклон пред орканом?
Ко потоке може уставити
1110 да к сињему мору не хитају?
Ко изиде испод дивне сјенке
Пророкова страшнога барјака,
сунце ће га спржит како муња.
Песницом се нада не растеже!
1115 Миш у тикви – што је него сужањ?
Узду глодат – да се ломе зуби!
Небо нема без грома цијену;
у фукаре очи од сплачине.
Пучина је стока једна грдна –
1120 добре душе, кад јој ребра пучу.
Тешко земљи куда прође војска!“

КНЕЗ ЈАНКО

Трговац ти лаже са смијехом,
жена лаже сузе просипљући,
нико крупно ка Турчин не лаже.

СЕРДАР ЈАНКО

1125 Не држимо ове поклисаре,
него да се брже отршају¹⁰
да им паша штогод не двоуми;
нек зна пријед, па чини што може.

ВУК МИЋУНОВИЋ

Отпиши му како знаш, владико,

¹⁰Отправљају

1130 и чувај му образ ка он теби!

ВЛАДИКА ДАНИЛО (отпишује)

„Од владике и свијех главарах
Селим-паши отпоздрав на писмо.
Тврд је орах воћка чудновата,
не сломи га, ал' зубе поломи!
1135 Није вино пошто приђе бјеше,
није свијет оно што мишљасте;
барјактару дариват Европу –
грехота је о том и мислити!
Веља крушка у грло западне.
1140 Крв је људска рана наопака,
на нос вам је почела скакати;
препуните мјешину гријеха!
Пуче колан свечевој кобили;
Леополдов храбри војвода¹¹,
1145 Собијевски, војвода савојски
саломише демону рогове.
У ћитапу не пише једнако
за два брата једноимењака¹²;
пред Бечом је Бурак посрнуо,
1150 обрнуше кола низа страну.
Не требају царство нељудима,
нако да се пред свијетом руже.
Дивљу памет а ћуд отровану
дивљи вепар има, а не човјек.
1155 Кома закон лежи у топузу,
трагови му смрде нечовјеством.
Ја се сјећам што си рећи хтио.
„Трагови су многи до пећине“ –
за горске се госте не приправља';
1160 у њих сада друге мисли нема
до што остре зубе за сусједе,
да чувају стадо од звјеради.
Тијесна су врата уљанику;
за међеда скована сјекира.
1165 Јошт имате земље и овацах,
па харајте и коже гулите.
У вас стење на свакоју страну,

¹¹Лотарингски

¹²Мухамед II и IV

зло под горим, као добро под злом.
Спуштавах се ја на ваше уже,
1170 умало се уже не претрже;
отада смо виши пријатељи,
у главу ми памет ућерасте.“

Сврши писмо и чита га наглас пред свијема (Црногорцима и Турцима).

КНЕЗ РОГАН

Ето писмо, па сад пут за уши;
дајте му га да се разговори!

Посланици везирски, невесели, одлазе.

ВУК МИЋУНОВИЋ

1175 Држ, рицале, узми овај фишек,
понеси га на поклон везиру
и кажи му да је то цијена
које драго главе црногорске.

РИЦАЛ ОСМАН

1180 Какав фишек на поклон везиру,
самовољни кавурски хајдуче!
Не збори се тако с везирима,
но ђе дођу доносе грозницу,
сузе скачу саме на очима
и захучи земља од кукања!

ВУК МИЋУНОВИЋ

1185 Да нијеси у кућу дошао,
знао бих ти одговорит дивно.
Ема хоћу нешто свакојако:
зар обадва нијесмо хајдуци?
Он је хајдук робља свезанога,
1190 он је бољи е више уграби;
ја сам хајдук те гоним хајдуке,
гласнија је моја хајдучина.
Ја не пржим земље и народе,
ама многи грдни мучитељи
1195 на нос су се преда мном побили;
многа буле ваше кукајући

за мнош црна клувка размотале.

Одоше кавази везирски. – Бију се два кокота код скупштине.

КНЕЗ РОГАН

Видите ли ова два ђавола!
Око шта се они два поклаше,
1200 један другом очи ископаше?
За њима су тридест кокошаках,
могу живјет као два султана
да им даде некаква несрећа.
И што ми је до њиове свађе –
1205 а воли бих да надјача мањи;
а ти, ага, браде ти свечеве?

СКЕНДЕР-АГА

А ја воли да надјача виши.
Рашта га је Бог вишега дао:
кад је виши, нека је и јачи!

Ноћ је мјесечна; сједе око огњевах и коло на веље гувно поје. ¹³

КОЛО

1210 Нови Граде, сједиш крај мора
и валове бројиш низ пучину,
како старац на камен сједећи
што набраје своје бројанице.
Дивна санка што си онда снис!
1215 Млечићи те морем подузеше,
Црногорци гором опасаше,
састаше се у твоје зидове,
окропише крвљу и водицом
те отада не смрдиш некршћу.
1220 Топал-паша су двадест хиљадах
да поможе Новоме хиташе;
сретоше га млади Црногорци
на Камено, поље поузано.
Турској капи ту име погину,
1225 сва утону у једну гробницу;

¹³Р. Драгићевић, на основу Његошевих упутстава у рукопису која нису спроведена ни у првом издању, уочио је да ово објашњење треба да стоји само овде а не и пре стиха 563. (Прим. прир.)

мож и данас виђет коштурницу.

Полијегаше. ¹⁴

ВУК МИЋУНОВИЋ

(лежи заједно са сердаром Јанком)

Куд, сердаре, хоћеш с том пасином?

СЕРДАР ЈАНКО

Да је метнем одзгор сврх хаљинах.

ВУК МИЋУНОВИЋ

Које ће ти јаде сврх хаљинах?

СЕРДАР ЈАНКО

1230 Притиска ме све несрећна мора;
 како заспим, не да ми кркнути.

ВУК МИЋУНОВИЋ

 Каква мора и каква зла срећа!
 Ту нити је море ни вјештице,
 но си ето ка чабар дебео,
1235 па те сало кад лежеш задуши;
 мене никад још притисла није.

СЕРДАР ЈАНКО

 А мени је она додијала;
 свагда носим рена уза себе
 и трнову драчу у оптоку;
1240 али од ње ништа боље није
 но пас пружит одзгор сврх хаљинах.

(Кнез Јанко лежи с кнезом Роганом.)

КНЕЗ ЈАНКО

 Како смрде ове потурице!
 Опажаш ли ти штогод, Рогане?

КНЕЗ РОГАН

 Ка у зли час, кнеже, не опажам!
1245 Кад близу њих сједим у скупштину,

¹⁴Р. Драгићевић је уочио да ово објашњење треба да стоји овде а не пре стиха 603. (Прим. прир.)

ја нос држим свагда у рукама;
да не држим, бих се избљувао.
Па сам стога на крај и утека,
е близу њих не бих освануо.
1250 Ево видиш како смо далеко,
и опета она тешка воња
од некрсти овде заудара.

Мртво доба ноћи, све слава. Неко збори кроза сан; дигни се кнез Јанко и кнез Роган да виде ко је, кад онамо, ал' Вук Мандушић говори као на јави.

КНЕЗ РОГАН

Који су ти јади, Мандушићу,
те се сву ноћ с неким разговараш?

КНЕЗ ЈАНКО

1255 Не, Рогане, немој га будити,
е он у сан ка на јави збори;
е ћемо га штогод распитати,
да се барем добро исмијемо.

КНЕЗ ЈАНКО

1260 Дану, Вуче, што оно збораше
за нашега бана Милоњића?
Је ли чегрст каква међу вама?

ВУК МАНДУШИЋ

Није, брате, ништа међу нама,
но му нешто око снахе зборим.

КНЕЗ ЈАНКО

А што је то, кажи ми натајно!

ВУК МАНДУШИЋ

1265 Љепша му је од виле бијеле,
нема пуно осамнаест љетах;
живо ми је срце понијела!

КНЕЗ ЈАНКО

Рашта ти је срце понијела?

ВУК МАНДУШИЋ

Има рашта, ругаш ли се збиља?
1270 Рашта друге нема на свијету!
Да нијесам с баном Милоњићем
деветороструко кумовао,
бих му младу снаху уграбио,
па с њом бјежа главом по свијету.

КНЕЗ ЈАНКО

1275 Не ђетињи, кукала ти мајка!
Збиља ти је сву памет попила!

ВУК МАНДУШИЋ

Ал' је ђаво, али су мађије
али нешто теже од обоје:
кад је виђу ђе се смије млада,
1280 свијет ми се око главе врти.
Па све могах с јадом прегорети,
но ме ђаво једну вечер нагна,
у колибу ноћих Милоњића.
Кад пред зору, и ноћ је мјесечна,
1285 ватра гори насред сјенокоса,
а она ти однекуда дође,
украј ватре сједе да се грије.
Чује да свак спава у колибе;
тада она вијенац расплете,
1290 паде коса до ниже појаса;
поче косу низ прса чешљати,
а танкијем гласом нарицати
како славља са дубове гране.
Тужи млада ђевера Андрију,
1295 мила сина Милоњића бана
који му је ланих погинуо
од Тураках у Дугу крваву;
па се снахи не дао острићи:
жалије му снахин в'јенац било
1300 него главу свог сина Андрије.
Тужи млада, за срце уједа,
очи горе живје од пламена,
чело јој је љепше од мјесеца –
и ја плачем ка мало дијете.
1305 Благо Андри ђе је погинуо,

дивне га ли очи оплакаше,
дивна ли га уста ожалише!

КНЕЗ РОГАН (шапти кнезу Јанку)

Не питај га, аманати, за такве ствари, док
се није што изблеја!

Зора је; буде се и дижу.

ОБРАД

Да ви причам што ми се приснило!
Народа се бјеше много дигло,
1310 као некуд да крсте носимо;
сунце пече да очи искоче,
и тврђа је кудијен идемо.
Док сидемо ка на ово поље,
починемо под једну јабуку,
1315 испод које и поточић враше.
Сви се у хлад под њом сабијемо,
уберемо зрелијех јабуках,
као цукар свака бјеше слатка;
поп чита под њом Еванђеље.
1320 У то доба пет Мартиновићех
дигоше се један за другијем
и за њима три четири друга.
Сав их народ гледа куд одоше;
а они ти стубе, те уз цркву:
1325 на олтар се од цркве попеше
и на њему крст златни метнуше.
Крст засија ка на гори сунце
и сав народ на ноге устаде,
часноме се крсту поклонеше.
1330 У томе се разбудих од страха.

ВУК МИЋУНОВИЋ

Срећан био, дивно ли си снио!
На чудо сам и ја на сан био
бранећи се од нечијех пасах,
и пет шест сам мачем пресекао.
1335 Да сам ђегођ у чету кренуо,

доиста се бих покла с Турцима.

СЕРДАР ЈАНКО

Ја сам ноћас био у сватове
и са булом женио Богдана;
у цркву је нашу покрстисмо,
1340 покрстисмо, па их привјенчасмо.

Турци један за другијем сви одоше, љуто сјетни.

СЕРДАР ВУКОТА

Ја сам Озра ноћас на сан гледа.
Бјесмо пошли двјеста Озринићах,
и толико поћерали коњах,
да узмемо пуње аранђелско.
1345 И врати се с пићем из Котора;
поју људи, гађу из пушаках;
кад дођосмо наврх Поточинах,
али сједе око триста другох,
на свакога зелена долама,
1350 на свакога токе и оружје.
Помислимо: ко ће оно бити?
Какви гости? Није им вријеме!
Кад али је оно стари Озро
и бирани за њим Озринићи
1355 (није од њих ниједнога жива);
пуче на нас сваке грдне јаде
што у Чеву цркву не градимо
Аранђелу, да ни свуд помага.
Ондена се мало не покласмо,
1360 и сад дрктим од његова страха!

ВУКОТА МРВАЉЕВИЋ

Ја по сву ноћ пртљам и снијевам;
док се дигнем, ја све заборавам.

Кнез Бајко је сјетан и Вук Мандушић; они два не хоће ништа да причају.

КНЕЗ ЈАНКО

Кнеже Бајко, ти си нешто сјетан?
Што ће бити, то не може проћи,

1365 него причај, да и није мило.

КНЕЗ БАЈКО

Хоћу, кнеже, све ми једно бива!
Ја сам ноћас грдан сан видио:
све оружје своје у комате.
1370 и без неке братске погибије,
јер кад год сам такви сан гледао,
приправља сам што мрцу требају.

КНЕЗ РОГАН

Мандушићу, што си невесео,
што не причаш што си ноћас снио?

ВУК МАНДУШИЋ

1375 Ни што снио ни причат умијем,
но сам сву ноћ као заклан спава.

КНЕЗ РОГАН

Ја ћу причат кад сви остависте:
виђех на сан Драшка Поповића;
а мени се ка у зарок стјеца,
1380 и река бих, ето га низ поље.

СЕРДАР РАДОЊА

Гледај чуда, што је јадни човјек:
ми се досад ништа не сјећасмо
најбољега нашега војводе.
А ће био Драшко Поповићу?

СЕРДАР ВУКОТА

1385 Ходио је до у Млетке Драшко.
Када Шенђер на Котор удара,
ста град бити топом буковијем.
Поп Шћепан се тад у Котор нагна,
годи једном топом са Котора,
1390 Шенђерову погоди лубарду,
у грло јој зрном угодио,
сломи му је у триста коматах.
Тад задоби плату у принципа,

на годину стотину цекинах.
1395 Поп је пао љуто од старости,
па је Драшко у Млетке ходио
да донесе од Млечића плату.

КНЕЗ РОГАН

Навртите те пет шест овновах,
да ручамо, да дома идемо.

Дође Драшко војвода па се са свијема грли и целива, па сједе међу њима.

КНЕЗ РОГАН

1400 Причај штогод, Драшко, од Млетаках!
Какав народ бјеше на те стране?

ВОЈВОДА ДРАШКО

Какав народ, питаш ли, Рогане?
Ка остали – не бјеху рогати.

КНЕЗ РОГАН

1405 Знамо, чоче, нијесу рогати,
но бјеху ли згодни и богати?

ВОЈВОДА ДРАШКО

Бјеше, брате, доста лијепијех,
а грднијех десет путах више,
од бруке се гледат не могаху.
Богатијех бјеше поголемо;
1410 од богатства бјеху полуђели,
ђетињаху исто као бебе.
Сви нуглови пунани празновах;
мучаху се, да им очи прсну,
да одеру кору леба суха.
1415 Гледао сам: по два међу собом
ђе упрте какву женетину
тјелесине мртве и лијене,
потегла би по стотину оках,
па је носе проз градске улице
1420 усред подне тамо и овамо,
не боје се чести ни поштењу,

тек да стеку да се ками ране.

КНЕЗ ЈАНКО

Бјеху ли им какве куће, Драшко?

ВОЈВОДА ДРАШКО

1425 Бјеху куће на свијет дивота!
Ама бјеше муке и невоље:
ћескота их несретња дављаше,
смрад велики и тешка запара,
те немаху крви у образу.

ВУК МИЋУНОВИЋ

А како те, збиља, дочекаше?

ВОЈВОДА ДРАШКО

1430 Ко м' у зли час дочекива, Вуче?
Ја нијесам ни позна никога,
а камоли да ме ко дочека.
Но ми она ружна мјешавина
не даваше из куће изаћи:
1435 свагда граја бјеше око мене
када хоћох по граду изаћи,
као у нас бијеле неђеље
кад се крену момчад у машкаре.
Да једнога не би пријатеља,
1440 главом сина Зана Грбичића,
свога дома већ не ћах гледати,
него кости тамо оставити;
а он ме је братски дочекао,
водио ме свуда по Млеткама.

ВУК МАНДУШИЋ

1445 А бјеху ли јунаци, војвода?

ВОЈВОДА ДРАШКО

Не, Божја ти вјера, Мандушићу,
о јунаштву ту не бјеше збора!
Него бјеху к себи домамили,
домамили па их похватали,
1450 јадну нашу браћу соколове

Далматинце и храбре Хрвате,
па бродове њима напунили
и тиска' их у свијет бијели,
те довукуј благо из свијета
1455 и притискај земље и градове.

СЕРДАР ИВАН

А судови бјеху ли им прави?

ВОЈВОДА ДРАШКО

Бјеху, брате, да те Бог сачува;
мало бољи него у Турчина!
Бјеше једна кућа превелика
1460 у којој се грађаху бродови,
ту хиљаде бјеху невољниках,
сви у љута гвожђа попутани,
те грађаху принципу бродове;
ту од плача и љуте невоље
1465 не мили се уљести човјеку.
Једни сужњи бјеху приковани
у путима на веље бродове,
те возаху по мору бродове;
ту их љетње горијаше сунце
1470 и дављаху кише и времена,
не могаху из везе шенути,
но, ка пашче кад га за тор свежеш,
ту чамају и дневи и ноћи.
Најгоре им пак бјеху тавнице
1475 под дворове ђе дужде стојаше;
у најдубљу јаму коју знадеш
није горе но у њих стојати:
коњ хоћаше у њима цркнути,
човјек пашче ту свезат не шћаше,
1480 а камоли чојка несретњега;
они људе све тамо везаху
и дављаху у мрачним избама.
Сав протрнем, да их Бог убије,
кад помислим за оно страшило!
1485 Нико жалит не смије никога,
а камоли да му што поможе.
Када виђех витешку невољу,
забоље ме срце, проговорих:

1490 „Што, погани, од људих чините?
Што јуначки људе не смакнете,
што им такве муке ударате?“
Док Грбичић мени попришапта:
„Немој такве говорит ријечи,
не смије се овде право зборит!
1495 Твоја срећа – не разумјеше те.“
И чујте ме што вам данас кажем:
познао сам на оне тавнице
да су Божју грдно преступили
и да ће им царство погинути
1500 и бољима у руке уљести.

ВУК МИЋУНОВИЋ

Буди ли се ти тако проричеш,
мишљаху ли у свијет за кога?

ВОЈВОДА ДРАШКО

Нема тога ко с' не боји чега,
да ничега, ано свога хлада.
1505 Они страха другога немаху
до од жбирах и до од шпијунах;
од њих свако у Млетке дркташе.
Кад два зборе штогод на улицу,
трећи ухо обрне те слуша,
1510 па онај час трчи судницима,
кажи оно што они збораху
и попридај штогод и поглади.
Суд онај час она два ухвати,
па на муке с њима у галију.
1515 Од тога ти бјеху погинули,
међу собом вјеру изгубили.
Колике су с краја у крај Млетке,
ту не бјеше ниједнога чојка
један другог који не држаше
1520 за тајнога жбира и шпијуна.
Грбичић се мени кунџаше
да су једном жбири и шпијуни
облагали једнога принцџа
пред сенатом и свијем народом,
1525 и да су му главу откинули
баш на стубе његова палаца.

Како их се други бојат неће
кад могаше облагати дужда!

КНЕЗ ЈАНКО

1530 А бјеше ли игре у Млеткама,
 као ово те се ми играмо?

ВОЈВОДА ДРАШКО

Бјеше игре, али другојаче.
У једну се кућу сакупљаху
пошто мркни и пошто вечерај.
Кућа бјеше сила од свијета,
1535 ужди у њој хиљаду свијећах;
 по зиду јој свуд бјеху пањеге,
 цијеле се напуни народа,
 тако исто и кућа остала;
 свуд могаше из зида виђети
1540 ђе вираху ка миши из гн'језда.
 Док се једна подиже завјеса,
 трећи дио од куће отвори.
 Боже драги, ту да видиш чуда!
 Ту измиље некаквога пука,
1545 то ни у сан никад доћ не може,
 сви шарени као дивље мачке;
 док их стаде по кући кривања,
 ђе ко бјеше запљаска рукама;
 имах мртав паднут од смијеха!
1550 Мало стаде, они отидоше,
 а за њима други изидоше.
 Такве бруке, таквијех грдилах
 нигђе нико јошт видио није!
 Носине им по од кварта бјеху,
1555 истрештили очи као тенци,
 а зинули ка курјаци гладни;
 а дрвене ноге насадили,
 па иђаху као на кључеве;
 облачили прње и јачине –
1560 усред подне да га човјек сретне,
 сва би му се коса најежила.
 Докле неко, да му Бог поможе,
 из онијех пањегех завика:
 „Бјеж', народе, е изгоре кућа!“

1565 Боже драги, да ту бруку видиш!
Стаде јека, клевет и ломјава,
стаде писка, капе попадаше,
стотина их испод ногах оста;
1570 све се наби, да кркнут не може,
као стока кад је звјерад гоне.
Те ми опет сјутрадан на игру,
кад у кућу нигђе нико нема,
но је пуста кућа затворена.
1575 И јошт ћу ви једну спрдњу причат
(а знам чисто вјероват нећете):
видио сам људе у Млеткама
ђе на коноп скачу и играју.

КНЕЗ РОГАН

То не може бит истина, Драшко,
него су ти очи замаштали.

ВОЈВОДА ДРАШКО

1580 Не знам ништа, но сам их гледао;
и сам мислим да је маштаније.

ОБРАД

Ада што је него маштаније!
Ја сам чуо од једнога ђеда,
у Боку су једни доходили
1585 из Талије, или откуд друго,
на наш пазар исти излазили
па викнули цијелу народу:
„Погледајте онога кокота!“
Кад погледај онога кокота,
1590 али шљеме за ногу потеже –
кад онај час није него сламка!
Другом викни: „Послушај, народе:
свак ће сада грозд у руку имат,
грозду ћете бритве принијети,
1595 ал' чувајте, да вас јад не нађе,
немој који грозда окинути!“
Докле свако за по грозд ухвати,
принијеше бритве гроздовима;
кад виђеше чудо невиђено:
1600 сваки себе за нос дохватио,

догна бритву до својега носа!
Докле трећи саврх зида викну:
„Чуј, народе, не потопите се!“
У то рикни низ пазар ријека;
1605 или било мушко или женско,
свак, да гази, уздигни хаљине –
кад ни воде ни од воде трага,
но свак дига у пазар хаљине
и кренуо ка да воду гази!
1610 Кад виђели е их погрдише,
скочи народ, и би их побили,
но утеци у Котор Латини.
То играње исто је овакво
што на коноп играју, војвода!

ВУК МИЋУНОВИЋ

1615 Појаху ли уз гусле лијепо?

ВОЈВОДА ДРАШКО

Какве гусле и какву несрећу;
ту за гусле ни збора не бјеше!

ВУК МИЋУНОВИЋ

Ада за сву игру без гусалах
ја ти не бих пару турску дао.
1620 Ће се гусле у кућу не чују,
ту је мртва и кућа и људи.

СЕРДАР РАДОЊА

За сваку те работу питасмо;
а гледа ли принципа, војвода?

ВОЈВОДА ДРАШКО

Гледах, брате, као тебе сада.

СЕРДАР РАДОЊА

1625 А бјеше ли какав, аманати?

ВОЈВОДА ДРАШКО

Бјеше човјек те од средње руке;
да не бјеше под оним именом,

не шћаше се бојат од урока.

СЕРДАР РАДОЊА

Како ли се зваше, војвода?

ВОЈВОДА ДРАШКО

1630 Валијеро ... и већ не знам како.

СЕРДАР ИВАН

Пита ли те што за ове краје?

ВОЈВОДА ДРАШКО

Пита, брате, не знам ни сам како.
Ја изидох пред њим с Грбичићем,
поклоних се како ми рекоше;
1635 пут мене се поосмјехну принцип,
распита ме за наше крајеве,
и шћах рећи љуби Црногорце,
јер спомену све редом бојеве
ђе су наши помогли Млеткама.
1640 Па послјед поче ђетињити;
запита ме за наше сусједи,
за Бошњаке и за Арбанасе:
„Кад ухвате – каже – Црногорца,
било жива ал' мртва, у руке,
1645 хоће ли га изјест, што ли раде?“
– „Ђе изјести, ако Бога знадеш,
ка ће човјек изјести човјека?“
„Ма сам чуо – опет ми говори –
један народ тамо змије једе.“
1650 – „Какве змије, честити принципе,
а гадно је на пут погледати,
све се длаке најеже човјеку!“

КНЕЗ ЈАНКО

Ја мним те је дочека лијепо?

ВОЈВОДА ДРАШКО

Не лијепо, него прелијепо:
1655 обећа ми и што му не исках!
И помислих кад од њега пођох:

1660 благо мени јутрос и довијек,
 ево среће за све Црногорце,
 дајбуди ћу повест доста праха
 да с' имају чим бити с Турцима.
 Кад послижед, све оно излиња,
 ка да ништа ни зборено није.
 И посад му не бих вјеровао
 млијеко је да рече бијело.

КНЕЗ РОГАН

1665 А како те рањаху, војвода;
 бјеху ли им лијепа јестива?

ВОЈВОДА ДРАШКО

1670 Ту не бјеше јела изван леба,
 но донеси некакве преслачке,
 по три уре лижи докле ручај.
 Два дијела ту бијаше пука
 јоште млади, а обезубили,
 све лижући оне послестице;
 од жеље се сад наједох меса.

ВУК МИЋУНОВИЋ

1675 Фала Богу, јест велико чудо!
 Видите ли овде у Котору
 баш овога Совру провидура
 и осталу господу млетачку?
 Воли су ти кокош али јаје
 него овна али груду сира!
1680 Које чудо могу на годину
 кокошаках они позобати!
 Па погини у оно господство,
 спушти куље, а обриви брке,
 а поспи се по глави пепелом,
1685 а брњице ка жене у уши.
 Како тридест напуни годинах,
 сваки дође као бабетина,
 од бруке се гледати не може;
 како пођи мало уза стубе,
1690 ублиједи како рубетина,
 а нешто му заиграј под грлом,

рекао би, они час умрије!

Сијеку пецива и сједоше на ручак. Сердар Јанко пита чи је брав те му он у плеће гледа, и кажу му да је Марина Бајице.

СЕРДАР ЈАНКО

Дивна плећа а дивно ли пише!
Благо теби задовижек, старче,
1695 чудно ли ћеш нешто доживјети!

КНЕЗ РОГАН

Које држе да је наша страна,
ал' од крста али је од стуба?

КНЕЗ ЈАНКО

Ми смо вазда од крста држали.

КНЕЗ РОГАН

Хиљаду сам плећах оглодао,
1700 али ове не виђех несреће.
Чије ово плеће те га гледам?
Његова се кућа угасила,
у њу неће кокота појати;
а ево је насред њега шупље
1705 ка да си га шилом прошупљио¹⁵,
а по њему двадесет гробовах,
и ниједан није изван куће.

Сви гледају оно плеће и чуде се какво је. Питају од чијега је бртва и кажу им да је од бртва Скендер-Аге Медовића.

КНЕЗ ЈАНКО

(гледа једно плеће и прича из њега)

Има овај двадесет говеди,
губно му је код куће лијепо,
1710 на кућу му шљеме доста јако,
јаки су му и лијепи коњи;
крије негђе замотуљак парох,
ма бих река да их није много,
и за њих му сви у кући знају.

¹⁵У првом издању уместо *прошупљио* стоји *прошуплио* (*прошуплио*). (Прим. прир.)

ВУКОТА МРВАЉЕВИЋ (прича из плећа)

1715 Чудна негђе пустога плијена,
но је крвав, да га Бог убије,
Косово је око њега легло!

ВУК МИЋУНОВИЋ

Што бајете као бајалице
али бабе кад у боб врачају?
1720 Што ће знати мртве костурине
како ће се коме догодити?

ВУКОТА МРВАЉЕВИЋ

Које јаде ти тобож мудрујеш?
А ти више у њима проричеш
но који му драго десетиња;
1725 не даш нигда плећа оглодати,
но их грабиш из устах људима;
мени си их стотину узео
да ђавола приђе у њих видиш;
у то ти је прошло по вијека.

ВОЈВОДА БАТРИЋ

1730 Дану, Вуче из Љешева Ступа,
узми гусле да нас разговориш;
кад је добро, нека је и боље.

ВУК ЉЕШЕВОСТУПАЦ (поје)

Чево равно, гњијездо јуначко,
а крваво људско разбојиште,
1735 многе ли си војске запамтило,
многе ли си мајке ојатило!
Људске су те кости затрпале,
људском си се крвљу опјанило.
Вазда раниш од Видова дана
1740 јуначкијем и коњскијем месом
гавранове и мрке вукове.
Страшно л' бјеше једном погледати:
дим те црни бјеше приклопио,
сто хиљадах притисло Тураках,
1745 око тебе пушке грмијаху,
фриштијаху хиљаде момаках

а гракаху на јата вранови.
Иза тмине и сунце огрије:
пред вечер се над тобом изведри,
1750 Турке мртве по тебе бројасмо,
погодит се нигда не могоасмо
око броја, колико их бјеше.

(Оставља гусле)

ВОЈВОДА БАТРИЋ

Дану, Вуче, немој прекидати,
разговора без таквога нема.

ВУК

Не умијем, војвода, па је љепше оставити.

Пуцају пушке уз поље, пјевају људи, има их около сто и педесет.

ВОЈВОДА ДРАШКО

1755 Ко је оно, ка да су махнити?

СЕРДАР ЈАНКО

Оно су ти свати Мустафића,
а жени се Суљо барјактаре
синовицом с Обода кадије.

ВУК МИЋУНОВИЋ

1760 Ма нијесу сви сватови Турци,
него има и Црногорацах.

СЕРДАР ЈАНКО

Има онђе и Црногорацах
мало мање него половина.

ВУК МИЋУНОВИЋ

1765 Куд су шћели подтрpezне кучке,
Бранковићи и лижисахани,
што им оће друштво са Турцима?

КНЕЗ ЈАНКО

А каква је то вражја женидба
кад вјенчања никаква немају,

но живују ка остала стока?

СЕРДАР ЈАНКО

1770 У њих нема никаква вјенчања,
но погодбу некакву учине
ка да краву наполи предају.
Они жене у чељад не броје,
но их држе ка продано робље.
1775 Они кажу: жена је човјеку
слатко воће ал' печено јагње;
док је таква, нека је у кућу,
није л' таква, са њом на улицу.

КНЕЗ РОГАН

1780 Хвала Богу, пасјега милета,
ка је опит са злом и неправдом!
Ђе допире, ту закона нема;
закон му је што му срце жуди,
што не жуди, у Коран не пише.

Поју сватови уз поље.

СВАТ ТУРЧИН

1785 Гергелезе, крило од сокола,
те на хата у рају полеће,
самовољно, без никаква зора,
пред Пророка да приђе изађеш,
хурије те дивне заробише
те си нама тако закаснио.
1790 Излаз' к нама, часа не почаси,
на твојега крилата халата!
Не заборав' сабље и миждрака
и твојега бича пакленого,
ер су власи уши подигнули,
да окупиш стоку у торину,
1795 вуци су ти љуто погладњели.
Нек ти сине сабља дамаскија,
да не лају пашчад на Пророка!

СВАТ ЦРНОГОРАЦ

1800 Ђе си, Марко, нагнута делијо?
Иако си турска придворица,
ал' си опет наша перјаница.

Појаш', Марко, твојега Шарина,
од оружја ништа не узимај
до твојега тешка шестоперца,
њим Алију згоди међу плећа,
1805 па му на част Пророк и хурије!

СВАТ ТУРЧИН

Илдериме, свечев буздоване,
мало ли ти би крстове вјере
међ' истоком и међу западом
да истрчеш хата крилатога,
1810 дамаскију да крви напојиш,
да најстрашним постанеш шехитом,
но се диже да Фатиму ћераш,
јединицу светога Пророка?
Ту сагр'јеш Богу и Пророку;
1815 ко им скриви, он им грдно плати!
Ал' ти просто диново млијеко
када Босни саломе рогове,
кад све покла што не посунети;
само факир остави фукару,
1820 да нас служи, а пред крстом тужи.

СВАТ ЦРНОГОРАЦ

Обилићу, змају огњевити,
ко те гледа, блијеште му очи,
свагда ће те светковат јунаци!
Мрцино нам круну не упушти
1825 кад падиши стаде под вилице,
када дину загази у чорбу.
Сад те виђу на твојега Ждрала
ђе разгониш код шатора Турке.
Што ће бити, ко ће угодити?
1830 Срб и Турчин не слаже се нигда,
но ће приђе море ослачати.

СВАТ ТУРЧИН

Држ, Алија, курвино копиле,
Котарке се младе разбјежаше!
Срамота је сивоме соколу
1835 ћерат дуго јато јаребицах
па за себе не уловит меса.

Удри, Тале, твојом дреновачом,
под њом пучу ребра ка ораси!
Половина главе изгубите,
1840 не оставте Косу у кавуре –
такво воће није за кавуре.

СВАТ ЦРНОГОРАЦ

Бјеж, Комнене, задрта делијо,
кад си такву срну уловио;
већ си доста одморио крила,
1845 нијесу ти далеко Котари;
вјера ти је Хајки омилила,
једва чека да ти се прекрсти.
Забобоњи, Старино Новаче,
сврх Клисуре, ка си научио,
1850 ер су дину уши заглибиле;
пробуди му бухе у кожухе.
Не пушт', Бајо, жива ђавољега;
нека свати не буде планине
без питања твога ал' Лимова.

Излази Мустај-кадија и моли момчад да не поју онаке пјесне покрај сакупа црногорскога, да не буде од главарах коме што жао, него нека поју сватовске пјесне, и он сам почиње појати.

МУСТАЈ-КАДИЈА

1855 Не плач', мајко, дилбер-Фатиму:
удата је, не укупата;
ружа с струка није пала свог,
но у бостан пренешена свој.
Фатиму ће Суљо држати
1860 како очи своје у глави.
Фатима је струком дивота,
очи су јој двије звијезде,
лице јој је јутро румено,
под вијенцем гори Даница;
1865 уста су јој паром срезана,
усне су јој ружом уждене,
међ' којима каткад сијева
сњежна гривна ситна бисера;
грло јој је чиста филдиша,
1870 б'јеле руке – крила лабуда;
над цвијећем плива зорњача,

а возе је весла сребрна.
Благо одру на ком почине!

СВАТ ЦРНОГОРАЦ

1875 Соко мрзи поља од прашине,
соко неће жабу из лужине,
соко хоће високу литицу,
соко тражи тицу јаребицу;
јаребица танка и плашива,
ма тијела како ватра жива.

СВАТ ТУРЧИН

1880 Не дангуби, сватски првијенче,
сахати су данас ка године,
хоће нам се Суљу удужити.
Бог је драги неколико дана
тандарихе земљи поклонио,
1885 грехота је да их поткидамо.

ВОЈВОДА СТАНКО

Чудне бруке, грдне мјешавине!
Чујасте ли како се појаше?
Залуду се недружина друже,
све некакви приговори стари:
1890 Милош, Марко – Мујо и Алија!
Приправља се, док одједном пукне;
већ превире капа на све стране.

ВУК МАНДУШИЋ

Ема шта се друже с крвницима,
а у један кота да их свариш,
1895 не би им се чорба смијешала?!

ВУК МИЋУНОВИЋ

Безобразне, обрљане курве,
повукуше те нам образ грде!
Јуначкога не знају поштења,
а не би се вукли за Турцима.
1900 Мрзни су ми они него Турци,
а не мислим за њих ни за Турке.
Бадава се инате с Турцима

На вјеру те посјекоше,
невјерници!
Дивно л' Травник окитише,
то платили!
са лијепом главом твојом,
куку, леле!
Ко ће чете сакупљати,
четовођа,
1930 ко л' крајини бранит крило,
братско крило,
ко ће турске главе сјећи,
остра сабљо?
Да погибе у бој љути,
убојниче,
ђе се српски момци грабе,
младо момче,
око главах и оружја,
просте ране! –
1935 но на вјеру у невјере,
вјерна главо!
Да ми се је помамити,
сестри црној,
да те како заборавим,
кукавица,
е презгодна глава бјеше,
млади брате!
Да уз цара сједијаше,
мудра главо,
1940 шћаше царев везир бити,
сестри тужној;
да код краља сједијаше,
мој младико,
ђенерал му шћаше бити,
моја ружо!
Да се могу разговорит,
срце моје,
а са мртвом твојом главом,
кам да ми је!
1945 да ти црне очи виђу,
очи моје,
да пољубим мртву главу
мјесто брата,

1965 што нас нађе данас изненада!
Свак ћути и плаче.

ВУК МИЋУНОВИЋ

Ох до Бога, а ох довијека,
да чудно ли с главе погибосмо!

КНЕЗ РОГАН

Осамдесет већ имам годинах;
сто путах сам гледа Црногорце,
1970 гледа Турке, а гледа Латине,
младе главе онакве не виђах!

ВУК ТОМАНОВИЋ

У ове се горе нигда није
онаквога младета дизало.
Оно бјеше јунак под крилима!
1975 Гледа сам га ђе скаче с момцима:
скочи с мјеста четрнаест ногах,
а из трке двадест и четири;
по три коња загона прескочи.

ВУК МИЋУНОВИЋ

Што је фајде крити оно што је?
1980 Онаквога сивога сокола
Црногорка јошт рађала није!
Не могаше човјек нигда знати
ал' је zgodни али је ваљаста,
ал' је мудри али је љубавни!
1985 Шест путах сам с њим на муку био,
ђе прах гори пред очи јуначке
и ђе главе мртве полијећу –
јошт таквијех очих гвозденијех
ја не виђех у једнога момка,
1990 а немаше јошт двадест годинах!
И што ћу ви крити, Црногорци,
живо ми је срце покосио
и нашу је земљу оцрнио!

ВУК ТОМАНОВИЋ

Он не бјеше но само настао –
1995 Црногорца већ бјеше свакога

он готово претека јунаштом;
седамнаест али осамнаест
бјеше главах посјека турскијех!

ВОЈВОДА БАТРИЋ

2000 Бог га јаки и мртва убио,
како мога вјероват Турцима,
тере им се на вјеру опушта?

ВУК ТОМАНОВИЋ

2005 Вјеран бјеше јунак мимо људе,
па га оно пашче Ћоровића
избезуми некако на братску,
те срамотно, црн му образ био!

СЕРДАР ЈАНКО

Је ли му се кућа ископала?

ВУК ТОМАНОВИЋ

2010 Не, сердаре; али што зафајду?
Остало је двоје ђеце мушко,
једно другом воде дат не може,
и згодна су ка двије јабуке –
него ко ће ђецу дочекати?

КНЕЗ ЈАНКО

Колика му брата остадоше?

ВУК ТОМАНОВИЋ

Седам братах, сви седам једнаци.

КНЕЗ ЈАНКО

Хоће ли га осветити, Вуче?

ВУК ТОМАНОВИЋ

2015 Хоће, кнеже; али што зафајду?

КНЕЗ ЈАНКО

Како зашто? што говориш, чоче?
Да га могу добро осветити,

ка да би га из гроба дигнули! –

КНЕЗ ЈАНКО

2020 Ада ова несрећна невјеста,
 те се данас уби међу нама,
 љуће ми је на срце завила
 но несрећна глава Батрићева.

СЕРДАР ЈАНКО

 Не збори нам, кнеже, за те јаде;
 ни овакве јошт није жалости
2025 на много се мјестак догађало;
 но јој пуче срце у прсима
 а обрну свијет наопако
 за онијем сивијем соколом,
 па не мога одољет жалости,
2030 него живот узе сама себи.

КНЕЗ РОГАН

 Невоља је, браћо, да с' убије!
 Кам би црка од ове жалости,
 а не сестра за онаквим братом,
 е предиван бјеше, јад га наша!
2035 Кад се шћаше ођест куд да иде,
 па обуци оне пуге токе,
 шал црвени свежи око главе,
 а пани му перчин низ рамена,
 двије пушке метни за појасом,
2040 а припаши мача о појасу,
 а у руке узми џефердара,
 красна лица, висок као копље –
 кад помислим и ја какав бјеше,
 распале се уз мене пламови!

*Главари сједе око вељег гувна и разговарају се, док ево ти 3–4 стотине Озринићах,
Цуцах и Бјелицах. Сви посједаше пред главаре и држе дуге пушке уз рамена.*

СЕРДАР ВУКОТА

2045 Добро дошли! Што је било, људи?
 Кренули сте некуд ка на војску,
 то вам није без неке невоље;

да се није ко покла, Бога ви?

ВОЈНИК

2050 Не, сердару, јошт није покоља,
ема би се могло дослутити.

ДРУГИ ОД ВОЈНИКАХ

Попе цуцки, да' им оно писмо
те си писа међу свима нама,
па се с њиме нека разговоре,
е ћемо их грајом заглушити.

Поп Мићо дава писмо владици Данилу; владика га гледа и не говори ништа.

КНЕЗ ЈАНКО

2055 Што је било? што пише, владико?

ВЛАДИКА ДАНИЛО

Не може се оно прочитати.

(Даје га владика кнезу Јанку да га попу поврати)

КНЕЗ ЈАНКО (гледа га)

Дивна писма, јади га убили,
красно ли је на карту сложено,
као да су кокошке чепале.

Свак се смије. Кнез Јанко дава писмо попу и говори му:

КНЕЗ ЈАНКО

2060 Попе Мићо, држ' ти ово писмо,
те прочита', да знамо што пише!

Поп Мићо узимље писмо, дуго га гледа и почиње читати:

ПОП МИЋО (чита)

... ум ... дам ... ам ...
... би ... ну ... но ...
... на ... ша ... ра ...

ВУК МИЋУНОВИЋ

Лијепо ли ова сабља чита,
дивно ли нас данас разговори!
Аманати, ђе научи тако?
2065 Јесу ли те у Млетке шиљали?

Када своје тако осијецаш,
ада што би с туђијем чинио?

ПОП МИЋО

Ти се, Вуче, ка да са мном ругаш?
Какав наук, такво и читање!
2070 Да сам има бољег учитеља,
те бих и ја данас боље чита;
ка је, да је, о њему се бавим.
Ко ће боље, широко му поље!

ВУК МИЋУНОВИЋ

2075 Ја ти не бих предавао бира,
да се слушам, зрно дађавоље.

ПОП МИЋО

И не дају жита ни у шаку,
до по руно и по груду сира;
па и то ми дају ка на силу.
Да ли не знаш наше даваоце?

ВУК МИЋУНОВИЋ

2080 Аманати, не наиједи се:
а како им читаш летурђију
кад овако у писмо затежеш?

ПОП МИЋО

Аманат ми, ја је и не читам,
нити ми је књига за потребу,
2085 нит' је када у цркву отварам.
Напамет сам добро утврдио
летурђију, крстит и вјенчати,
ка и друге помање потребе;
па кад ми је које за потребу,
2090 испојем га ка пјесну на уста.

КНЕЗ ЈАНКО

Чудна попа, јади га не били,

у свијет га оваквога нема.

Све у смијех и у грају.

СЕРДАР ВУКОТА

Дану причај који што сте дошли,
да идемо, да не замрчемо.

ЈЕДАН ЦУЦА

- 2095 Причаћемо, а имамо доста!
Проста сабља по сто путах турска,
од Косова која нас сијече,
при злу томе, ако је истина.
Ево има шест седам годинах
2100 ка доходи једна пророчица
међу нама – из Бара се каже;
дава траве и нешто лијечи
и записе нечесове гради
да човјека пушка не убије.
2105 Свак је држи, опрости ми Боже,
ка да духом светијем прозире!
Донио је ђаво међу нама
ево има двије три неђеље;
па је сада, што није никада,
2110 ударила каживат вјештице.
Двадест их је до сада казала,
и сама је себе обличила;
на њих више но педесет главах
што су оне свакоју изјеле,
2115 а све ђеце која су помрла
и момчади те пушка убила.
Па се народ цио помутио,
нико не зна што хоће да ради,
помрзјело све једно на друго.
2120 На чудо смо и на јаде били
раздвајући да се не искоље;
једва смо их овамо савили,
еда како ви то претечете.

ВУК МИЋУНОВИЋ

- 2125 Чудне стоке, Бог их посјекао,
око шта се имало поклати!
А ђе ви је та злосрећна баба

те међу вас нож кржави вргла?

ИСТИ ЦУЦА

Ево смо је довели са собом
да пред вама ово посвједочи.
2130 Она збори да ће све казати;
и кажује, Бог је посјекао,
ка да човјек све очима гледа.

Излази пророчица и вјештица.

КНЕЗ ЈАНКО

Кажуј, бабо, јеси ли вјештица?

БАБА

Јесам, кнеже, није фајде крити.

КНЕЗ ЈАНКО

2135 А како се градите вјештице?

БАБА

Ми имамо једну траву за то,
па ту траву у лонац сваримо,
из лонца се редом намажемо,
иза тога будемо вјештице.

КНЕЗ ЈАНКО

2140 Па послјед што се од вас ради?

[БАБА]

Купимо се на мједено гувно,
нико не зна до нас ђе је оно;
на вратила о марчу јашемо,
договоре кријући чинимо
2145 какво ћемо зло учинит коме.
Живином се сваком промећемо;
возимо се на сребрна весла,
лађа нам је кора од јајета.
Зла мрзnome чинит не можемо;
2150 а ко¹⁶ нам је мио али својта,

¹⁶У првом издању уместо *а ко* стоји *ако*. Овде је прихваћена измена Ј. Миловића. (Прим. прир.)

траг по трагу његов ископамо.

СВИ ИЗ ГЛАСА

Видите ли како не зна ништа!
Истина је све што је казала;
не би сама себе наружила
2155 да у тај лик није обештана.
Па се каје, ставила се душе,
ере види траг ни ископаше.

КНЕЗ ЈАНКО

Слушај, бабо, све ти вјерујемо:
може бити и мједено гувно,
2160 јахати се може на вратило,
ма за лађу и весла сребрна,
то ти нико вјеровати неће,
ер је сасма преништава лађа.

БАБА

Истина је, мој миле, душе ми!
2165 А како бих данас придизала
када висим ногама у гробу?
Него сам се једном покајала;
волија сам поћи под гомилу
са свијема те смо тога лика
2170 но зла чинит како смо до сада,
да ако ми лакше души буде.

(И плаче баба)

КНЕЗ ЈАНКО

Чудна врага, видите ли, браћо?
Хвала Богу има ли вјештицах?

КНЕЗ РОГАН

Има, кнеже, некијех рогошах,
2175 под облак ће устријелит орла!

ВУК МИЋУНОВИЋ (владици)

Ти, владико, знаш дубоке књиге;

налазиш ли у њима вјештице?

ВЛАДИКА ДАНИЛО

Ђе вјештице, што говориш, Вуче!
Нема тога ни у једну књигу;
2180 сврх мене се сви овде куните,
то су бапске приче и мудрости;
него лаже ова бабетина,
али може нешто друго бити.

СВИ ГЛАВАРИ

Кажуј, бабо, рашта си лагала,
2185 ал' на нашу душу под камење.
Није шала што си учинила:
помутила три мучна племена
и крваву сабљу извадила!

(Баба се препада и дрхти)

БАБА

Казаћу вам, ал' на исповијест,
2190 па чините што хоћете са мном.

КНЕЗ ЈАНКО

Нема, бабо, овде духовника,
нако ћемо послат попа Мића,
а он књиге уза себе нема.
Него кажуј, ал' ћеш под гомилу;
2195 не варај се, друго бит не може!

БАБА *(дрхтећим гласом кажује)*

Кад се справљах из Бара овамо,
док ево ти једнога каваза
ђе од паше за мене дошао;
поведи ме на Скадар везиру.
2200 Везир бјеше чуо што се ради,
да договор међу се имате
на домаће ударити Турке,
па ме посла да вас ја помутим,
да се о злу своје забавите.
2205 Научи ме све како ћу радит,
и рече ми, душа му проклета:
„На тебе се нико ставит неће,

ер ти често идеш међу њима.“
Запријети кад од њега кренух:
2210 „Не смути ли, бабо, Црногорце,
кунем ти се турском вјером тврдом:
имаш дома десет унучади
и три сина, сва три ожењена –
све ћу ти их затворит у кућу
2215 па у живи огањ изгорјети!“
Та ме сила, браћо, наћерала
те помутит хоћах Црногорце.

*Тада скочи народ цио, узми камење да је под гомилом метну, али је не пуште главари,
но је с муком одбране.*

*Разиђоше се дома свиколици; само неколика главара остадоше на Цетиње да притврде
свој договор.*

*Смркло се; сједе главари около огња. Излази мјесећ крвав и би велики потрес; у то
исто доба дође к њима стари и слепи игуман Стефан с бројаницама у руке.*

КНЕЗ РОГАН

Мож' ли знати, оче игумане,
рашта ове горе уздрхташе?

ИГУМАН СТЕФАН

2220 Ко ће, синко, Божју вољу знати,
ко ли Божа прозрети чудеса?

КНЕЗ РОГАН

Ада што је овај мјесећ црвен
како да је из огња испретан?

ИГУМАН СТЕФАН

2225 Ни то, синко, ја не могу знати;
аљинах је на небеса доста,
па Бог даје коме какву хоће;
а мени је свакоја једнака,
тек сам своје очи изгубио.
Благо вама који их видите,

2230 ви сте ближе Бога и чудесах!
Тишина је; игуман броји бројанице.

КНЕЗ ЈАНКО

А бројиш ли све тако, игумне?

ИГУМАН СТЕФАН

Бројим, синко, не престајем нигда.

КНЕЗ ЈАНКО

Доиста се мислиш набројити.
Да ли ти се, оче, не додије,
2235 а од тога.....¹⁷
Ја бих воли сад гривну орахах
да је једном по нашики избројим
но стотину тијех бројаницах
да пребирам прстима зафајду.

СЕРДАР ЈАНКО

2240 Ти све, кнеже, на шалу okreћеш. –
Дану, оче, оно ка умијеш,
исприча' ни штогод аманати
приђе но смо легли и заспали.
Ко те није чуо ђе говориш,
2245 онај не зна што у тебе спава.

ИГУМАН СТЕФАН

Хоћу, браћо, то сам и дошао!
Ја сам многа зажега канђела
на олтару цркве православне,
па сам слијеп доша међу вама
2250 да поджежем, колико узмогу,
и ваш огањ свети на олтару,

¹⁷Стих 2235 је једини недовршен у *Горском вијенцу*. Неки приређивачи скраћују број тачака на три и додају знак питања на крају. Као у првом издању, овде је наведено шест тачака; тиме је прихваћено тумачење А. Младеновића да свака тачка означава један слог који недостаје. (Прим. прир.)

на олтару цркве и поштења.

МНОГИ ИЗ ГЛАСА:

Збори, оче, сви ћемо слушати, колико те год воља, ако ћеш до поноћи.

ИГУМАН СТЕФАН

2255 Ја имадем осамдесет љетах;
 откако сам очи изгубио,
 ја сам више у царство духовах,
 иако ми јошт тијело душу
 задржаје и крије у себи
 како пламен подземна пештера.
2260 Ја сам много обиша свијета.
 Најсветије небесне храмове
 што је земља небу подигнула
 ја сам редом сваки полазио,
 насрка се дима с жртвениках.
2265 Пења сам се на свештену гору
 са које је страшно предсказање
 своје судбе Јерусалим чуо.
 Разгледа сам и све три пећине:
 ђе се сунце христјанству родило,
 ђе је небо јасли освештало,
2270 ђе су цари небесном младенцу
 похитали с даром поклонит се.
 Гледао сам Гетсиманску башту,
 оцрњену страшћу и издајом.
 Свету лампу луд вјетар угаси!
2275 Ми видимо на плодним њивама
 ђе се грдно трње растићило,
 храм Омаров ђе се повисио
 на свештени основ Соломонов,
 ђе Софија за коњушку служи.
2280 Смијешна су својства наше земље,
 пунана је лудијех премјенах.
 Природа се сваколика пита
 сунчанијем чистијем млијеком;
 у пламен се и оно претвара,
2285 данас жеже што јуче њивљаше.
 Колијевке какве би требале
 не имаду све наше ријеке;
 видимо ли ми ова страшила

2290 ђе пустоше немилосно земљу?
Време земно и судбина људска,
два образа највише лудости,
без поретка најдубља наука,
сна људскога ђеца ал' очеви.
2295 Је ли ово причина управа
којој тајну постић не можемо?
Је л' истина е ово овако,
ал' нас очи сопствене варају?
Иште свијет неко дјеиствије,
2300 дужност рађа неко попечење!
Обрана је с животом скопчана!
Све природа снабд'јева оружјем
против неке необуздне силе,
против нужде, против недовољства;
2305 остро осје одбрањује класје,
трње ружу брани очупати;
зубовах је туште изострила,
а роговах туште зашиљила;
коре, крила и брзине ногах,
и цијели ови беспоредци
2310 по поретку некоме сљедују.
Над свом овом грдном мјешавином
опет умна сила торжествује;
не пушта се да је зло поб'једи,
искру гаси, а змију у главу.
2315 Муж је бранич жене и ђетета,
народ бранич цркве и племена;
чест је слава, светиња народња!
Пас¹⁸ свакоји своје бремене носи;
нове нужде рађу нове силе,
2320 дјеиствија напрежу духове,
стјесненија сламају громове;
удар нађе искру у камену,
без њега би у кам очајала.
Страдање је крста добродјетелъ;
2325 прекаљена искушењем душа
рани т'јело огњем електризма,
а надежда веже душу с небом
како луча са сунцем капљицу.
Што је човјек, а мора бит човјек!

¹⁸Покољење

2330 Тварца једна те је земља вара,
а за њега, види, није земља.
Је ли јавје од сна смућеније?
Име чесно заслужи ли на њој,
он је има рашта полазити;
2335 а без њега – у што тада спада?
Покољење за пјесну створено,
виле ће се грабит у вјекове
да вам в'јенце достојне саплету,
ваш ће примјер учити пјевача
2340 како треба с бесмртношћу зборит!
Вам' предстоји преужасна борба,
племе ви се све одрекло себе
те црноте работа Мамону;
паде на њем клетва бесчестија.
2345 Што је Босна и по Арбаније?
Ваша браћа од оца и мајке;
сви уједно, и доста работе!
Крст носити вама је суђено
страшне борбе с својим и с туђином!
2350 Тежак в'јенац, ал' је воће слатко!
Воскресења не бива без смрти;
већ вас виђу под сјајним покровом,
чест, народност ће је васкреснула
и ће олтар на исток окренут,
2355 ће у њему чисти тамјан дими.
Славно мрите, кад мријет морате!
Чест рањена жеже храбра прса,
у њима јој нема боловања.
Поругани олтар јазичеством
2360 на милост ће окренут небеса!

Сви поспаше, а игуман сједи уз огањ, броји бројанице и сву ноћ чита молитве међу њима.

Зора је, дижу се, припашују оружје да крећу дома. Чуде се гледујући старога игумана ће сједи уз ватру, броји бројанице и нешто у себи чита; а они, како се који диже, тако му приступа и љуби га у руку из уваженија рашта лијепо и мудро збори.

СЕРДАР ИВАН

Ти нијеси слијеп, игумане,
кад си тако мудар и паметан!
Будале су с очима слијепе,
које виде, а залуду виде;

2365 требају им за просте потребе
 ка осталој исто животици.

СЕРДАР ВУКОТА

 А мислиш ли, сердаре његушки,
 да би био овакви с очима?
 Пјесна добра спава у слијепца,
2370 поглед смета мисли и језику.
 Мож обисти: кад што хоћеш причат,
 кад причању твоме покаже се
 ствар сасвијем противна пред очи,
 сласт и силу изгуби причање,
2375 ум се смути, а језик заплете;
 чешће не знаш што си хтио рећи.
 А слијепцу очи не сметају,
 но се држи све једнога пута,
 ка пјан плота када се прихвати.

ВОЈВОДА БАТРИЋ

2380 Да причамо снове при кретању!
 Ја сам снисо што нијесам нигда
 (мило ми је за моје оружје):
 ноћас на сан Обилић пролеће
 преко равна поља Цетинскога
2385 на бијела хата ка на вилу;
 ох, диван ли, Боже драги, бјеше!

Посље тридесет четрдесет других причај своје снове; сваки каза сан једнак, да је Обилића видио као и војвода Батрић. Весели иди у цркву да се закуну сви наједно да се кољу с домаћима Турцима. Улазе у цркву. Вук Мићуновић размота шал са главе, па га пружи те сви за њем рукама ухватише и у коло стадоше.

ВЛАДИКА ДАНИЛО

 Чуј, Никола, кнеже дупиоски,
 и ти руку пружајеш на клетву!
 Ти си нејак, знаш ли, у Црмницу,
2390 а Турцима пред кућом Црмница.
 Криву клетву на дом не понеси,
 ер је мука с Богом ратовати!

КНЕЗ НИКОЛА

 Знај, владико и сви Црногорци,
 ја знам дивно како ми је дома;

2395 ама имам триста Дупиљанах,
нек ме изда свако, ка и хоће,
задајем ви Божју вјеру тврду,
с Турцима се хоћемо поклати,
ако ће нам сјеме утријети!
2400 Кад крв проспем ради своје вјере,
не бојим се клетве ни другога.
Како пушка пукне на Цетиње,
грохота ће бити на све стране;
2405 благо томе кога срце служи
и ко није сасма остарио,
доста ће се посла нагледати!

СЕРДАР ЈАНКО

Издати се нећемо, ама треба да се утврдимо клетвом; здрави је посао.

ВУК МИЋУНОВИЋ

Куни, сердаре Вукота, ти, е најбоље умијеш,
а ми ћемо сви викати: амин!

СЕРДАР ВУКОТА

У памет се добро, Црногорци,
(а ко чиња бити ће најбољи!)
а ко изда онога те почне,
2410 свака му се сатвар скаменила!
Бог велики и његова сила
у њиву му сјеме скаменио,
у жене му ђецу скаменио!
Од њега се излегли губавци,
2415 да их народ по прсту кажује!
Траг се грдни његов ископао
како што је шареним коњима!
У кућу му пушке не висило,
главе мушке не копа од пушке;
2420 жељела му кућа мушке главе!
Ко издао, браћо, те јунаке
који почну на наше крвнике
спопала га брука Бранковића,
часне poste за пса испостио;
2425 гроб се његов пропа на та' свијет!
Ко издао, браћо, те јунаке
не предава пуње ни проскуре,

него пасју вјеру вјеровао;
крвљу му се прелили бадњаци,
2430 крвљу крсно име ославио,
своју ђецу на њ печену ио;
у помамни вјетар ударио,
а у лик се манит обратио!
Ко издао, браћо, те јунаке
2435 рђа му се на дом распртила;
за његовим трагом покајнице
све кукале, довијек лагале!

СВИ ИЗ ГЛАСА ВИЧУ:

Амин!

Излазе из цркве и отолен сваки дома.

БАДЊИ ВЕЧЕ

Владика Данило и игуман Стефан сједе код огња, а ђаци, весели, играју по кући и налажу бадњаке.

ИГУМАН СТЕФАН

Јесте ли их, ђецо, наложили,
у пријекрст ка треба метнули?

ЂАЦИ

2440 Наложили, ђедо, ка требају,
пресули их бијелом шеницом,
а залили црвенијем вином.

ИГУМАН СТЕФАН

Сад ми дајте једну чашу вина,
ма доброга, и чашу од оке,
2445 да наздравим старац бадњацима.

Дају му чашу вина; он наздрави бадњацима и попи је.

ИГУМАН СТЕФАН (чистећи брке)

Бог да прости, весела празника!
Донесите, ђецо, оне гусле,
душа ми их ваистину иште,
да пропојем, одавно нијесам.
2450 Не прими ми, Боже, за грехоту,
овако сам старац научио.

(Дају му ђаци гусле)

ИГУМАН СТЕФАН (поје)

Нема дана без очнога вида
нити праве славе без Божића!
Славио сам Божић у Витлејем,
2455 славио га у Атонску Гору,

славио га у свето Кијево,
ал' је ова слава одвојила
са простотом и са веселошћу:
ватра плама боље него игда,
2460 прострта је слама испред огња,
прекршћени на огњу бадњаци;
пушке пучу, врте се пецива,
гусле гуде, а кола пјевају,
с унучађу ђедови играју,
2465 по три паса врте се у коло,
све би река једногодишници;
све радошћу дивном наравњено.
А што ми се највише допада,
што свачему треба наздравити!

ВЛАДИКА ДАНИЛО

2470 Срећан ли си, игумне Стефане,
како те је Бог весела дао!

ИГУМАН СТЕФАН

Млади синко, лијепи владико,
само собом ноћас је весело;
а душу сам натопио капљом,
2475 па се стара игра поврх вина
ка блиједи пламен по ракији.
То ми каткад старцу буди кости,
спомене их на младе године.

ВЛАДИКА ДАНИЛО

Лепше ствари нема на свијету
2480 него лице пуно веселости,
особено ка што је код тебе:
са сребрном брадом до појаса,
са сребрном косом до појаса,
а лице ти глатко и весело;
2485 то је управ благослов вишњега.

ИГУМАН СТЕФАН

Ја сам проша сито и решето,
овај грдни свијет испитао,
отрови му чашу искапио,
познао се с гркијем животом.

2490 Све што бива и што може бити,
мени ништа није непознато;
што год дође ја сам му наредан.
Зла под небом што су сваколика
човјеку су прђија на земљу.
2495 Ти си млад јошт и невјешт, владико!
Прве капље из чаше отрови
најгрче су и најупорније;
о да знадеш што те јоште чека!
Св'јет је овај тиран тиранину,
2500 а камоли души благородној!
Он је состав паклене неслоге:
у њ ратује душа са тијелом,
у њ ратује море с бреговима,
у њ ратује зима и топлина,
2505 у њ ратују вјетри с вјетровима,
у њ ратује живина с живином,
у њ ратује народ са народом,
у њ ратује човјек са човјеком,
у њ ратују дневи са ноћима,
2510 у њ ратују дуси с небесима.
Т'јело стење под силом душевном,
колеба се душа у тијелу;
море стење под силом небесном,
колебљу се у мору небеса;
2515 волна волну ужасно попире,
о бријег се леме обадвије.
Нико срећан, а нико довољан,
нико миран, а нико спокојан;
све се човјек брука са човјеком:
2520 гледа мајмун себе у зрцало!

ВЛАДИКА ДАНИЛО

Добра ватра, а јошт боље вино;
мало си се, ђедо, угријао,
па пречишћаш свијет на решето!

ИГУМАН СТЕФАН

2525 Ће си био данас, аманати,
те си дома тако позно доша?
Стоја у лов толико нијеси,
раније си свагда доходио.

И ће су ти тјелохранитељи,
два Новака¹⁹ и барјактар Пима?
2530 Не био их пуштават од себе;
био дозват док ти Божић прође,
два три сина старога Мартина,
ере ти се ја све бојим, синко,
да ће Турци тебе изгубити;
2535 двадест тридест да ноћас ударе,
како ти се кућа осамила,
што би шћели, то би учинили!

ВЛАДИКА ДАНИЛО

Не бој ми се, ако Бог да, ђедо;
не мисли се о томе Турцима,
2540 зле су мисли и на њих напале!
Па и да би дошли и стотина,
имам овде десетак ђачади,
у кућу се бисмо затворили,
ми се били, а ти би нам пјева.

ИГУМАН СТЕФАН

2545 Од те пјесне Боже ме сахрани,
тежа би ми била но плакање;
плакање је пјесна са сузама!

Иду да спавају.

*Дижу се пред зору и иду у цркву. Свршила се летурђија, излазе.
Ђаче прича игумну Стефану пред црквом.*

ЂАЧЕ

Слушај, ђедо, да ти нешто кажем.
Кад су прва звона зазвонила,
2550 дига сам се да идем у цркву,
али јеку нечесову чујем;
те ја стрчи брже крај поља –
иако је лијепо вријеме,
мишљах: скаче вода у Понору.
2555 Кад присједох мало крај поља,
али није оно што ја мишљах,
но то брдо крај поља јечи
како да ће прснут у облаке.

¹⁹Једно Велестовац, а друго Дупиљанин.

Пушке грме, небеса се ломе,
2560 фиска стоји младе убојнике!
Те ја брже боље преко поља;
када дођи при Ђинову брду,
ал' у брдо нигђе ништа нема,
но се негђе дој крвави бије,
2565 па одзивом брдо узјечало.

ИГУМАН СТЕФАН

Муч, будало, да ли Божић није?
Већ је троје појало пјевацах,
сада пушке највише пуцају,
а то брдо ка шупља тиквина,
2570 па гласове хвата одсвакуда;
већ за друго и не треба ништа,
но понавља оно што ће чује
као једна прекоморска тица.

ЂАЧЕ

Није, ђедо, тако ми Рождества²⁰,
2575 но некакав покољ те велики;
од милине уру сам слушао!
Дим је црни лега над Бајице
ка најгушћи облак о јесени.

ИГУМАН СТЕФАН

Хајд отолен, што којешта дробиш!
2580 Дим на Божић, великога чуда!
Како ће се свенародња жертва
без облаках дима учинити?

Чује се грмљава пушаках низ поље. Појаха владика Данило хата и изиде у поље, кад ето низ поље пет шест стотинах људих; он потрчи коња и брже боље дође међу њи. Они се сви око њега у коло окупи. Видећи владика пет Мартиновићах, Вука Бориловића и три своје слуге све краве, поче их запитовати.

ВЛАДИКА ДАНИЛО

Причајте ми што је тамо било,

²⁰У првом издању стоји *рождества*; како је реч о Христовом рођењу, о Божићу, ставили смо почетно велико слово. (Прим. прир.)

ал' сте вуци али сте лисице!

ВОЈВОДА БАТРИЋ

2585 Весели су гласи, господаре,
клањамо се Богу и Божићу!
Најприђе ти Божић честитамо,
честитамо Божић Гори Црној!
Ми пет братах пет Мартиновићах
2590 и три твоје слуге највјерније
са соколом Бориловић-Вуком
покласмо се синоћ са Турцима.
У помоћ нам ко год чу притече,
сакупи се војске као воде.
2595 И што ћу ти дуљити причање:
колико је равнога Цетиња
не утече ока ни свједока,
ни да каже како им је било,
те под сабљу своју не метнусмо
2600 који ни се не кће покрстити;
који ли се поклони Божићу,
прекрсти се крстом христјанскијем,
узесмо га за својега брата.
Куће турске огњем изгорјесмо,
2605 да се не зна ни стана ни трага
од невјерна домаћега врага.
Из Цетиња у Ђеклић пођосмо;
Ђеклићки се разбјежаше Турци,
мало кога од њих посјекосмо,
2610 ма њихове куће попалисмо;
од мечета и турске џамије
направисмо проклету гомилу,
нека стоји за уклон народу.

ВЛАДИКА ДАНИЛО

2615 Благо мени, моји соколови,
благо мени, јуначка свободо,
јутрос си ми дивно воскреснула
из гробовах нашијех ђедовах!

Скида се с коња владика те грли и целива јунаке који су почели бој с Турцима, и тако иду низ поље пјевајући и пушкама весеље чинећи. Када дођоше близу цркве, али је

игуман Стефан пред црквом и јошт један калуђер, који држаше свети путир у руке.

ИГУМАН СТЕФАН

2620 Ја не видим, него чујем доста.
 Хајте, браћо, те се причешћујте
 без приправе и без испов'јести,
 а ја мичем све на моју душу.

Приступају и причешћују се који не бјеше руча. Пошто се причестише, наврћеше пецива и почеше коло водити, а владика уљезе у кућу и уведе са собом пет Мартиновићах, Вука Бориловића; и три његове слуге за њима уљегоше.

Пеку се пецива, играју се момчад сваке игре и коло поје.

КОЛО

2625 Бјеше облак сунце ухватио,
 бјеше гору тама притиснула,
 пред олтаром плакаше канђело,
 на гусле се струне покидале,
 сакриле се виле у пештере,
 бојаху се сунца и мјесеца;
 бјеху мушка прса охладњела,
 а у њима умрла свобода,
2630 ка кад зраке умру на планину
 кад утоне сунце у пучину.
 Боже драги, свијетла празника!
 Како су се душе прађедовске
 над Цетињем данас узвијале,
2635 играју се на бијела јата,
 како јата дивних лабудовах
 кад се небом ведријем играју
 над образом свијетла језера.
 Соколови пет Мартиновићах,
2640 које једна прса задојише
 а одњиха једна колијевка,
 два Новака с барјактаром Пимом
 и витеже Бориловић Вуче,
 који први удристе на Турке –
2645 ко умије вама сплести в'јенце?
 Споменик је нашега јунаштва
 Гора Црна и њена свобода!

Излази игуман Стефан међу народ и носе за њим два момка међу собом једну синију и на њој двадест оках шенице варене, измијешате зрнима шипчанима, налите добро

вином и медом. Народ се чуди његову послу, и сав се окупи околу њега да гледају што хоће да ради. Момци поставише кољиво насред великога гувна, а игуман поче говорити.

ИГУМАН СТЕФАН

Чуј, народе, сви скините капе!
Хоћу спомен да чиним душама
2650 витезовах нашега народа;
данас ће им најмилије бити,
од Косова нигда као данас.

Свак скида капу и смију се.

ИГУМАН СТЕФАН (чита наизуст)

Вјерне слуге помјани, Господи,
владаоце, ма твоје робове:
2655 непобједног младога Душана,
Обилића, Кастриота Ђура,
Зриновића, Ивана, Милана,
Страхинића, Рељу Крилатога,
Црновиће Ива и Уроша,
2660 Цмиљанића, војводу Момчила,
Јанковића, девет Југовићах
и Новака поради халака,
и остале наше витезове!
На небу им душе царовале
2665 ка им име на земљи царује!

Изједоше оно кољиво, ручаше и свак дома одлази. Ново љето.²¹ Изишли из цркве, сједе уз огањ, па се нешто игуман замислио.

ВЛАДИКА ДАНИЛО

Нешто си се замислио, ђедо,
али ти се дријемат почело?

ИГУМАН СТЕФАН

Не дријема, него нешто мислим,
па се чудим за Нову годину,
2670 што је данас ошћела људима?

²¹У неким издањима на овом месту је почетак новог поглавља. Прво издање *Горског вијенца* није било издељено на поглавља, али су сада постојећи одељци (*Скупштина уочи Тројичина дне на Ловћену, Скупштина о Маломе Госпођину дне на Цетињу, под видом да мире неке главе и Бадњи вече*) били издвојени новим пасусима; како на овом месту у првом издању није нов пасус, одлучили смо да ту не буде почетак поглавља. (Прим. прир.)

2675 Рашта није с почетком прољећа,
кад се сунце са југа поврати
и кад почну дневи напредоват,
кад се земља обуче зелењу
и ствар свака кад на њој добије
нови живот и вид сасвим нови?

ВЛАДИКА ДАНИЛО

Све једнако, тада али данас,
вријеме ће својим током ходит;
а ово су стари уредили.

ИГУМАН СТЕФАН

2680 Ко је да је, није угоднио.

Улази једно момче к њима, целива владика у руку, па игумна Стефана.

ВЛАДИКА ДАНИЛО

Што је, момче, откуда си сада?
Еда ћеш ни што добро причати?

МОМЧЕ

2685 Ја сам улак од Ријеке сада;
сердар Јанко посла ме до тебе
да ти причам што је код нас било.

ВЛАДИКА ДАНИЛО

Причај, синко, што најбрже можеш.

МОМЧЕ

2690 Како чусмо за бој на Цетињу,
да на главу погубише Турци,
сердар Јанко одмахотправи
два момчета ријечким Турцима:
ко не мисли на Коран пљунути,
нека бјежи главом без обзира!
Турци момчад код себе примамии
и обоје на Обод објеси.
2695 У то сердар поклич низ нахију;
свак потрчи к Ријечкоме граду,
ал' залуду – сви утекли Турци
у лађама пут бијела Скадра;

само Богдан што је похитао
2700 те убио ријечног кадију.
Шћаше доћи сердар с главарима
да ти прича све како је било,
но немаше када оставити,
разурају града Ободника
2705 и све турске куле и џамију,
да наш пазар не смрди некршћу.

*Преклања се улак, целива опет владику у руку, меће му књигу на скут и одлази.
Владика Данило зове ђаче да прочита ону књигу да је чује и игуман Стефан. Ђаче
узима књигу.*

[ЂАЧЕ] (чита)

„Кнез Никола и сви Дупиљани
поздрављамо нашега владику!
Пишемо ти што је код нас било:
2710 Како чусмо што би на Цетињу,
покласмо се с нашијем Турцима.
Дан и ноћ је поклање трајало;
бјеше пуна Црмница Тураках,
десечара, аге, изјелице.
2715 Мало ко нам у помоћи дође;
и ми смо ти грдно изгинули,
половина у бој погибосмо;
нестало је гробља око цркве,
по шестину у један копамо!
2720 По Црмници Турке исјекосмо
и град Бесац с земљом изравнисмо.
Сад ти нема у нашу нахију
обиљежја од турскога уха
до трупине али развалине.“

Владика Данило плаче, а игуман се Стефан смије.

ВЛАДИКА ДАНИЛО

2725 Ти, игумне, не разумје писмо,
а би и ти на њем проплакао:
по шестину уједно копају!

ИГУМАН СТЕФАН

Разумјех га, ал' плакат не могу;
да умијем плакат од радости,
2730 бих плакао слађе него игда,

ал' код мене када поје душа,
сузе ми се смрзну од радости.

Бије неко у врата од куине, да их сломи; мисле да је луд.

ИГУМАН СТЕФАН

Помоз Боже и Мали Божићу!
Кад је радост са свакоје стране,
2735 нек улезе и та' луди к нама
да нам кућу напуни смијеха!

Отварају ђаци врата, кад ево Вук Мандушић: намрачио се и црни му брци пали на изломјене токе, џефердар пребјен носи у руке, и сједа код огња, сав крвав; никоме ни „помоз Бог“. Зачуде се кад га онаквога виде.

ВЛАДИКА ДАНИЛО

Што је, Вуче? Грдно ли изгледаш!
Виђу да си с кржаве пољане,
газио си негђе ватру живу,
2740 и Бог знаде до тебе самога
је ли ико ту жив претекао;
ер без муке не прскају токе
ни се ломе такви џефердари
те с' од витке жице саковани.

ВУК МАНДУШИЋ (мрко прича)

2745 На Шћепандан дође ми одива
из Штитарах, љетос поведена,
и каза ми: „Ево харачлије
у Штитаре да купе хараче!“
Те ја скупи педесет момчади
2750 и западни с њима под Штитаре²²
да посјечем Турке изјелице.
Пучу пушке Љешанском нахијом;
мислим: иду Турци у хараче,
па на рају страву ударају –
2755 кад бој чујем у Прогоновиће²³,
те ја потец' са оном дружином.
А кад тамо, мука и невоља:
ударило двјеста харачлијах,
потурице љута Арнаута,
2760 на краву Радунову кулу.

²²Село

²³Село

Сам се Радун у кулу нагнао
 и с њим жена његова Љубица;
 жена млада, ама соко сиви,
 пуни пушке своје господару;
 2765 Радун гађа с прозора од куле,
 седмину је на обор убио.
 Но му дошла бјеше погибија;
 Турци бјеху сламу и сијено
 око б'јеле куле нанијели
 2770 па зажегли са свакоје стране.
 Плам се дига бјеше у небеса
 и кулу му бјеше дохватио!
 А он гађа пушком, не престаје;
 попијева танко, гласовито,
 2775 припијева Баја и Новака,
 припијева Драшка и Вукоту
 и два Вука од села Трњинах,
 Марковића и Томановића,
 а кликује и живе и мртве –
 2780 види страшну уру пред очима!
 Нама жива срца попуцаше,
 потрчасмо кули Радуновој,
 око ње се покласмо с Турцима,
 избависмо из куле Радуна,
 2785 ма изгоре ојађела кула.
 Јошт нам ђеко у помоћ прискочи,
 те од куле поћерасмо Турке;
 до Кокотах, више Љешкопоља,²⁴
 осамдесет и три посјекосмо.
 2790 И у боју код бијеле куле
 олова ми токе изломише,
 а у раздвој боја крвавога,
 најпотоња која пуче турска –
 џефердара држах пред очима –
 2795 престриже га, остала му пуста,
 (плаче)
 по ремику, ка да трска бјеше!
 Више жалим пуста џефердара
 но да ми је руку окинула.
 Жа ми га је ка једнога сина,
 2800 жа ми га је ка брата роднога,

²⁴Села

ере бјеше пушка мимо пушке,
срећан бјеше, а убојит бјеше,
око њега руке не превијох,
свагда бјеше као огледало;
2805 у хиљаду другијех пушаках
познати га шћаше када пукне.
Па сам доша до тебе, владико:
на мору је од свашта мајсторах,
би л' ми могли пушку прековати?

ВЛАДИКА ДАНИЛО

2810 Мрки Вуче, подигни бркове
да ти виђу токе на прсима,
да пребројим зрна од пушаках
колика ти токе изломише!
Мртву главу не диже из гроба
2815 ни прекова бистра џефердара.
Здраво твоја глава на рамена,
ти ћеш пушку другу набавити,
а у руке Мандушића Вука
биће свака пушка убојита!

Владика устаде и даде Мандушићу из одаје своје један добар џефердар.

Регистар властитих имена

[Мухамед] IV, 42

А

А. Младеновић, 7, 37
А. Младеновића, 17, 80
Азије, 8, 26
Алах, 34
Алија, 64, 66
Алију, 64
Алића, 23
Алиће, 29
Андри, 47
Андрије, 47
Андрију, 47
Анђелија, 33
Анђелију, 33
Аранђелу, 49
Арбанасе, 58
Арбаније, 12, 83
Ареи, 4
Арнаута, 97
Арслан-ага Мухадиновић, 7, 38, 39
Атонску Гору, 87
Африку, 8
Аџа, 36

Б

Бадњи вече, 87, 94
Баја, 98
Бајазит, 8
Бајазиту, 29
Бајице, 29, 91
Бајко, 6, 18, 21, 32, 36, 49, 50, 69
Бајком, 69

Бајо, 39, 65
Бајрам, 33
Балета, 17
Бара, 75, 78
Батрић, 6, 24, 33, 40, 61, 62, 71, 84, 92
Батрића, 33
Батрићева, 7, 67, 69, 72
Батрићево, 69
Батрићу, 69
Белонине, 4
Београд, 7
Бесац, 96
Бечом, 42
Бечу, 5
Бјелицах, 72
Блихер, 4
Бог, 9, 10, 14, 15, 26, 27, 29, 32, 35, 39,
40, 44, 53, 55, 61, 66, 67, 69, 71,
75, 76, 79, 85, 87, 88, 90, 97
Бога, 9–12, 17, 23, 58, 70, 73, 80
Богдан, 96
Богдан Ђурашковић, 6, 20, 67
Богдана, 49
Богом, 25, 34, 84
Богу, 34, 59, 63, 64, 69, 77, 92
Божа, 79
Боже, 12, 20, 23, 25, 30, 55, 56, 75, 84, 87,
90, 93, 97
Божи, 13, 19, 27
Божић, 87, 90–92
Божића, 87
Божићем, 33
Божићу, 91, 92

Божја, 35, 52
Божје, 34
Божју, 10, 28, 54, 79, 85
Боку, 56
Бориловић Вуче, 93
Бориловић-Вуком, 92
Борисе, 5
Босна, 83
Босне и Херцеговине, 12
Босни, 64
Босну, 8
Бошњаке, 58
Бранковић, 8
Бранковића, 39, 85
Бранковићи, 62
Бранковићу, 14
Брунчевића, 20
Бурак, 42

В

Валијеро, 58
Велестовац, 90
Велестовце, 29
Велингтон, 4
Видова дана, 61
Византија, 8
Витлејем, 87
Владислава, 9
Вртијељке, 39
Вук, 62
Вук Љешевоступац, 6, 61
Вук Мандушић, 6, 19, 32, 36, 38, 39, 46,
47, 49, 50, 52, 66, 97
Вук Марковић, 6, 18
Вук Мићуновић, 6, 10, 19, 21, 23, 26, 35–
37, 41, 43, 45, 48, 52, 54, 57, 59,
61, 62, 66, 70, 73–75, 77, 84, 85
Вук Раслапчевић, 6, 12, 13, 32
Вук Томановић, 6, 17, 69–71
Вука, 20, 36, 98
Вука Бориловића, 91, 93
Вукашине, 5

Вукота, 6, 13, 17, 18, 27, 37, 49, 50, 72,
75, 84, 85
Вукота Мрваљевић, 6, 13, 36, 49, 60, 61
Вукоту, 98
Вуче, 21, 23, 38, 39, 46, 52, 61, 62, 71, 74,
78, 97, 99

Г

Гергелезе, 63
Гертуком, 8
Гертуку, 8
Гетсиманску башту, 81
Гора Црна, 93
Горе Црне, 12, 22, 30
Гори Црној, 92
Горски вијенац, 7
Горског вијенца, 40, 94
Господи, 94
Грбичић, 54
Грбичићем, 58
Грке, 8
Грчку, 8

Д

Далматинце, 53
Данила, 6
Данило, 6, 8, 23, 26–28, 30, 42, 73, 78, 84,
87–92, 94–97, 99
Данилу, 40, 73
Даница, 65
Драшка, 98
Драшка Поповића, 50
Драшко, 6, 13, 50–59, 62
Драшко Поповићу, 50
Дугу, 18, 47
Дунава, 9
Дупиљанах, 85
Дупиљани, 96
Дупиљанин, 90
Душана, 5, 94

Ђ

Ђинову брду, 91
Ђорђа, 4

Ђорђевић, 4

Е

Еванђеље, 48

Европе, 26

Европи, 8

Европу, 42

Египта, 5

Епир, 8

Ж

Ждрала, 64

З

Зана Грбичића, 52

ЗАЧИР, 7

Зриновића, 94

И

Ива, 94

Иван, 17, 25, 53, 58, 83

Иван Петровић, 6, 38

Ивана, 94

Иванбеговица, 28

Илдериме, 64

Ј

Ј. Миловића, 76

Јанко, 6, 9, 18–20, 23, 28, 29, 31, 32, 35,
36, 38, 41, 45–47, 49, 52, 55, 58,
60, 62, 63, 71–74, 76–78, 80, 85,
95

Јанко Ђурашковић, 6, 11

Јанковића, 94

Јанком, 45

Јанку, 36, 48, 73

Јерусалим, 81

Југовићах, 15, 94

К

Камено, 44

Карађорђе, 4

Карађорђу, 4

Карло, 4

Каруче, 25

Касан, 22

Касана, 22

Касанову, 22

Кастриота Ђура, 94

Кијево, 88

Клисуре, 65

Кокотах, 98

Кома, 12

Комнене, 65

Коран, 63, 95

Кораном, 8

Косова, 20, 75, 94

Косово, 11, 19, 37, 61

Косу, 65

Котари, 65

Котарке, 64

Котор, 50, 57

Котора, 49, 50

Котору, 59

Кутузов, 4

Л

Лазарева, 31

Лазарева, 13

Латине, 70

Латини, 57

Леонид, 15

Леополдов, 42

Лимова, 65

Ловћен, 11

Ловћена, 11

Ловћену, 8, 12

Лотарингски, 42

Љ

Љешанском нахијом, 97

Љешева Ступа, 61

Љешкопоља, 28, 98

Љуб[отињанин], 6

Љубица, 98

Љуботињанин, 17

М

Мали Божићу, 97

Маломе Госпођину дне, 14
Мамону, 83
Мандушића Вука, 99
Мандушићу, 46, 50, 52, 99
Мара, 28
Марко, 63, 64, 66
Марковића, 98
Мартина, 90
Мартина Бајице, 60
Мартиновићах, 20, 48, 91–93
Милана, 94
Милија, 6, 16, 17, 32
Милоњића, 46, 47
Милоњићем, 47
Милош, 14, 15, 31, 34, 66
Милоша, 10, 37
Милоше, 15
Милошева, 15
Милошем, 34
Мића, 78
Мићо, 7, 73, 74
Мићуновић, 19
Мићуновић Вуче, 19
Мићуновић–Вуку, 19
Млетаках, 51
Млеткама, 52, 55, 56, 58
Млетке, 50, 51, 54, 73
Млечића, 51
Млечићи, 44
Момчила, 94
Мујо, 66
Мујо Алић, 22
Мурат, 8
Мурата, 8
Мустај-кадија, 7, 33, 65
Мустафића, 62
Мухамед, 8
Мухамед II, 42
Мухамеде, 8
Мухамедом, 24, 38

Н

Наполеон, 4

Никола, 6, 84, 96
Никшићах, 18
Никшићи, 18
Новака, 90, 93, 94, 98
Нови Граде, 44
Ново љето, 5, 94
Новоме, 44
Нову годину, 94

Њ

Његош, 40
Његошевих, 44

О

Обилић, 15, 38, 84
Обилића, 9, 33, 84, 94
Обилиће, 5
Обилићу, 64
Обод, 95
Обода, 62
Ободника, 96
Обрад, 6, 12, 32, 48, 56
Озра, 49
Озринићах, 49, 72
Озринићи, 17, 49
Озро, 49
Омаров, 81
Орестов, 5
Оркана, 8
Осман, 7, 43
Османа, 8
Острогу, 12

П

Палеолог, 8
Пера, 67
Перо, 67
Пециреп, 17
Пизоново, 5
Пима, 90
Пимом, 93
Пиштета, 22
Подгорице, 40
Пожарске, 5

Пољане, 18
Понору, 90
Поточинах, 49
Прогоновиће, 97
Пророк, 64
Пророка, 35, 63, 64
Пророкова, 40, 41
Пророковој, 36
Пророку, 64

Р

Р. Драгићевић, 37, 40, 44, 45
Раде, 6, 24
Радоња, 6, 11, 20, 50, 57, 58
Радун, 98
Радуна, 98
Радуновој, 98
Радунову, 97
Рељу Крилатога, 94
Ријеке, 95
Ријечкој нахији, 7
Ријечкоме граду, 95
Рима, 15
Роган, 6, 18, 21, 22, 29, 31, 36, 43–46, 48,
50, 51, 56, 59, 60, 63, 70, 72, 77,
79
Рогане, 18, 45, 46, 51
Роганом, 45
Рождества, 91
Рудине, 18
Ружи, 22
Ружу, 22

С

Свободијада, 40
Селим, 40
Селима, 8
Селим-паши, 42
Симуњи, 23
Скадар, 78
Скадра, 12, 95
Скендер-ага, 7, 31, 36, 44
Скендер-Аге Медовића, 60

Скендербег, 9
Скупштина о Маломе Госпођину дне на
Цетињу, под видом да мире неке
главе, 94
Скупштина уочи Тројичина дне на
Ловћену, 94
Собијевски, 42
Совру, 59
Содом, 37
Соломонов, 81
Софија, 81
Спарте, 15
Срб, 64
Срба, 4
Србе, 14, 15, 31
Срби, 5, 40
Србија, 9
Србије, 4
Србима, 8, 12
Србин, 14, 22, 39
Србина, 39
Србом, 14
Србу, 4, 5
Српка, 5
Српкиња, 19, 22
Српкињах, 37
Српкиње, 5
Српску, 8
Српство, 5, 9, 15
Стамбол, 4
Стамболе, 34
Станиша, 28
Станишу, 28
Станко, 6, 17, 29, 32, 66
Старино Новаче, 65
Стефан, 6, 79–81, 87–91, 93–97
Стефана, 95
Стефане, 88
Стефану, 90
Страхињића, 94
Суворов, 4
Суљо, 62, 65

Суљу, 66
Сцевола, 15

Т

Тале, 65
Талије, 56
Теодоре, 8
Томановића, 98
Томановић-Вука, 11
Томаш Мартиновић, 6, 21, 22, 36
Топал-паша, 44
Травник, 38, 68
Травника, 69
Трњинах, 98
Тројичина дне, 8
Тураках, 18, 25, 29, 39, 47, 61, 96
Турке, 18, 23, 24, 29, 39, 62, 64, 66, 67,
70, 78, 93, 96–98
Туркова, 8
Турци, 4, 10, 11, 18, 21, 25, 30, 31, 33,
38–40, 49, 62, 66, 90, 92, 95, 97,
98
Турцима, 17, 18, 21, 24, 25, 39, 43, 49, 59,
62, 66, 71, 84, 85, 90, 92, 95, 96,
98
Турчин, 6, 16, 24, 41, 63, 64, 66
Турчина, 22, 23, 40, 53

Ћ

Ћеклић, 92
Ћеклиће, 35
Ћемовскоме, 25
Ћоровића, 71

У

Уроша, 25, 94
Урошеву, 26

Ф

Фатима, 65
Фатиму, 64, 65
Ферат, 7, 38
Ферат Зачир, 7
ФЕРАТЪ ЗАЧИР., 7

Х

Хајки, 65
Хамза, 18, 19
Хамзи, 19
Хамзом, 19
Хаџи-али Медовић, 7, 29
Хрвате, 53
Христова, 27
Христовом, 91
Христову, 28

Ц

Цариград, 29
Цетинскога, 84
Цетиња, 92
Цетиње, 79, 85
Цетињем, 93
Цетињу, 14, 16, 95, 96
Ципар, 8
Цмиљанића, 94
Црквине, 11, 13
Црмница, 84, 96
Црмнице, 25
Црмници, 96
Црмницу, 84
Црна Гора, 31
Црновиће, 94
Црногорац, 6, 63–66
Црногорацах, 29, 62
Црногорка, 70
Црногорца, 58, 70
Црногорце, 10, 58, 59, 70, 79
Црногорцем, 16
Црногорци, 11, 16, 22, 33, 36, 44, 70, 84,
85
Црногорцима, 29, 39, 43
Црнојевић-кнеза, 26
Црнојево, 28
Црну Гору, 9
Цуца, 6, 75, 76
Цуцах, 72

Ч

Чево, [61](#)

Чеву, [49](#)

Ш

Шарина, [64](#)

Шварценберг, [4](#)

Шенђер, [50](#)

Шенђера, [39](#)

Шенђерову, [40](#), [50](#)

Штитарах, [97](#)

Штитаре, [97](#)

Шћепан, [50](#)

Шћепандан, [97](#)